

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ
ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПУБЛІЧНИХ
ПРАВОВІДНОСИН**

**Матеріали
Всеукраїнського
науково-практичного семінару**

27 квітня 2021 року

**Дніпро
2021**

УДК 340.111.5

А – 43

Рекомендовано до друку Вченою Радою ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» від 27 травня 2021 р.,(протокол № 10)

А-43 Актуальні питання матеріальних та процесуальних відносин: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Дніпро, 27 квітня 2021 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2021. 73 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Актуальні питання матеріальних та процесуальних відносин» (27.04.2021), у роботі якого взяли участь науково-практичні працівники, практичні працівники, а також здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Матеріали науково-практичного семінару надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук., доц. **Олег КИРИЧЕНКО**, канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА**, канд. юрид. наук **Станіслав ЧЕРНОП'ЯТОВ**.

© ВНПЗ ДГУ, 2021

© Автори, 2021

ЗМІСТ

Теоретико-прикладні проблеми кримінальної та адміністративної відповідальності

Гончарук Валентина Василівна, ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	5
Клімчук Юлія Олександрівна ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІШХОДІВ У РАЗІ НАСТАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ.....	8
Книженко Оксана Олександрівна, Шамара Олександр Володимирович ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАННІСТЬ УКРАЇНИ: МЕЖІ КАРАНОСТІ.....	12
Недов Сергій Леонідович, Бойко Тетяна Анатоліївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ ПОСЯГАЮЧИХ НА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАННІСТЬ ОСОБИ.....	15
Тімочкін Максим Володимирович ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗГВАЛТУВАННЯ.....	19
Проблеми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин	
Біла Альона Валеріївна ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	21
Бойко Тетяна Анатоліївна ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	25
Потіп Микола Миколайович ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ.....	28

Стрижак Дмитро Ігорович
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....35

Черноп'ятов Станіслав Володимирович
ЩОДО НАСЛІДКІВ ПРОПУСКУ СТРОКУ ЗВЕРНЕННЯ ЗА
ПРИЗНАЧЕННЯМ ДОПОМОГИ ПРИ НАРОДЖЕННІ ДИТИНИ З
ПОВАЖНИХ ПРИЧИН У СВІТЛІ ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ
ВЕРХОВНОГО СУДУ.....38

**Теоретико-прикладні проблеми
адміністративного судочинства**

Власенко Інна Вікторівна
ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ
ПОСТАНОВИ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ ПРО ВІДКРИТТЯ
ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....42

Лежнєва Тетяна Миколаївна
СПІВВІДНОШЕННЯ ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....49

Сахарова Катерина Олександрівна
МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСУДОВОГО ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В
АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ.....52

Сомсіков Костянтин Володимирович
ЗАХИСТ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ
СУДОЧИНСТВІ.....59

Татарінов Віктор Іванович
ПОНЯТТЯ, ЕЛЕМЕНТИ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ.....63

**Сучасні проблеми та виклики
міжнародного публічного права**

Акімов Михайло Олександрович
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДЕЯКИХ ЗАБОРОН
ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ВЕДЕННЯ ПОВІТРЯНОЇ ВІЙНИ.....66

Корсунська Вікторія Валентинівна
ПРИНЦИП РІВНОСТІ ТА ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ПРАВІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....69

Теоретико-прикладні проблеми кримінальної та адміністративної відповідальності

Гончарук Валентина Василівна,
*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри трудового та господарського права
факультету № 2 Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID 0000-0002-8157-0130*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Дисциплінарна відповідальність, як один із видів юридичної відповідальності, не перестає знаходитися в полі зору уваги науковців. Так, зі зміною вектору розвитку України й направлення його в сторону євроінтеграції, триває процес реформування законодавства й, відповідно, трудове законодавство не є виключенням, однак наразі точаться дискусії щодо суті та значення дисциплінарної відповідальності працівників та її ролі у процесі забезпечення дисципліни праці.

Так, 7 жовтня 2018 року набрав чинності Дисциплінарний статут Національної поліції України, затверджений законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII, не призупинивши дію донині чинного Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого законом України від 22 лютого 2006 року № 3460-IV, цим самим виокремивши поліцейських у категорію суб'єктів відповідальності зі власним нормативно-правовим актом її регулювання. Відповідно до положень закону, Статут визначає сутність службової дисципліни в Національній поліції України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження. Дія Статуту поширюється виключно на поліцейських.

Згідно зі ч. 2 ст. 1 Статуту службова дисципліна ґрунтується на створенні необхідних організаційних та соціально-економічних умов для чесного, неупередженого і гідного виконання обов'язків поліцейського, повазі до честі та гідності поліцейського, вихованні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення і примусу. Відповідно до ст. 11 вказаного закону за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно з цим Статутом. За вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до цього Статуту, крім випадків,

передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Так, поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно з цим Статутом.

Необхідно зазначити, що вказана норма потребує роз'яснення, оскільки: 1) поняття юридичної відповідальності у даному випадку розуміється у сенсі так званої негативної юридичної відповідальності, яку, зазвичай, визначають як вид і міру обмежень прав і свобод особи, що вчинила правопорушення, які передбачені законом; 2) поняття «притягнення до юридичної відповідальності» не є ідентичним до поняття «юридична відповідальність». Притягнення до юридичної відповідальності передує юридичній відповідальності особи. Форма й порядок притягнення особи до юридичної відповідальності регламентується законом. У нашому випадку, порядок притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності врегульовано Дисциплінарним статутом. Тобто, це процес і його результат; 3) відповідно до ч. 1 ст. 61 Конституції України, заборонено притягати фізичну особу щонайменше двічі до юридичної відповідальності одного виду (цивільно-правової, кримінальної, адміністративної, дисциплінарної тощо) за одне й те саме правопорушення (цивільно-правовий делікт, злочин, адміністративне або дисциплінарне правопорушення). Відтак, стає зрозумілим, що особа може бути притягнена за одне вчинене правопорушення до різних видів юридичної відповідальності (наприклад, за вчинення злочину особу може бути притягнуто до кримінальної і дисциплінарної відповідальності); 4) виходячи зі змісту ч. 1 ст. 61 Конституції України, заборона повторного притягнення особи до юридичної відповідальності одного виду звернена не тільки до законодавчої влади, а й до правозастосувача, який на підставі відповідних нормативно-правових актів, здійснює притягнення винних осіб до юридичної відповідальності та визначає для них вид і міру такої відповідальності. Відтак, необхідно бути дуже обережним, застосовуючи до поліцейських норми ст. 11 Дисциплінарного статуту Національної поліції України.

Також необхідно відзначити, що однією з новел притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських стали зміни, що пов'язані з дисциплінарними комісіями. Нагадаємо, що до набрання чинності Дисциплінарним статутом Національної поліції, відповідно до Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ, виносити рішення про «винуватість» поліцейського входило до компетенції його безпосереднього начальника. Наразі Статут скасовує одноосібне право начальника у прийнятті рішення стосовно дій підлеглого і делегує таке право до дисциплінарної комісії. Так, згідно зі ст. 15 закону, проведення службових розслідувань за фактом порушення поліцейським службової дисципліни здійснюють дисциплінарні комісії. Така комісія кількісно складається із працівників поліції, але вони в жодному випадку не можуть бути безпосередніми керівниками поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування. Означене нововведення

спрямоване на досягнення максимальної об'єктивності у проведенні розслідування.

Окрім того, Дисциплінарним статутом також передбачено, що до суб'єктного складу дисциплінарних комісій, які будуть брати участь у проведенні службового розслідування стосовно поліцейського, можуть залучатися представники громадськості. Статут суворо вказує на те, що такі представники, повинні володіти бездоганною репутацією, високими професійними та моральними якостями, мати суспільний авторитет. Натомість, необхідно наголосити на тому, що в конкретному правовому випадку законодавець не зміг уникнути оціночних понять, які як відомо, є досить суб'єктивним критерієм.

Нагадаємо, що раніше, відповідно до Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ, участь громадських активістів у засіданнях дисциплінарних комісій також допускалася, проте, як свідчить практика правозастосування, зазвичай активісти не мали реальної змоги бути присутніми на вказаних заходах. Також необхідно відзначити «зворотній бік» такої ініціативи. Зокрема те, що дисциплінарні комісії в окремих випадках можуть мати доступ до інформації з обмеженим доступом, тобто не призначеної для широкого кола громадськості, проте Статутом не врегульовано відповідальність представників громадськості у такому випадку. Ймовірно, в кожному такому разі громадському активістові буде відмовлено у присутності на засіданні саме зі вказаних причин з можливим формулюванням, що на засіданні буде вивчатися інформація з обмеженим доступом. На нашу думку, це є закономірним і логічним, адже представник громадськості у процесі такої роботи отримує доступ до особистої інформації поліцейського й інших суттєвих даних, які не завжди доречно виносити на публічний розголос. Відтак, можемо говорити про неоднозначне ставлення до такої новели законодавця щодо публічності означеної процедури, проте забезпечити її прозорість та об'єктивність, зрозуміла річ, необхідно.

Отже, як висновок, необхідно вказати, що у дисциплінарної відповідальності поліцейських наявні певні особливості, при застосуванні яких необхідно бути дуже уважним й обережним, з метою забезпечення й дотримання конституційного права поліцейських на працю.

Клімчук Юлія Олександрівна
фахівець з професійної орієнтації молоді
ВСП «Автотранспортний фаховий коледж
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
аспірантка кафедра інноваційних технологій
з психології, соціальної роботи та педагогіки
Університету імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІШОХОДІВ У РАЗІ НАСТАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ

3335 дорожньо-транспортні пригоди із них 410 дорожньо-транспортних пригод із травмованими або загиблими людьми, загиблих 60, травмованих 493 особи, такі невтішні дані надає офіційний сайт Патрульної поліції України. Ми повинні розуміти, що винуватцями дорожньо-транспортних пригод є не тільки водії, а й інші учасники дорожнього руху – пішоходи [3].

Згідно із Постановою КМУ від 10.10.2001 р. № 1306, пішохід – особа, яка бере участь у дорожньому русі поза транспортними засобами і не виконує на дорозі будь-яку роботу. До пішоходів прирівнюються також особи, які рухаються в кріслах колісних без двигуна, ведуть велосипед, мопед, мотоцикл, везуть санки, візок, дитячу коляску чи крісло колісне [1].

Вважаємо за потрібне зазначити, що пішохід є повноправним учасником дорожнього руху, а отже дія нормативно-правових актів, що встановлюють певні правила, порушення таких повинно тягнути за собою певну міру відповідальності як для водія так і для пішохода.

Проблемною, як виявилось, є ситуація притягнення до відповідальності саме пішохода. Це обумовлено тим, що на практиці водій стає винним автоматично, оскільки всім відомо, що автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки, а значить має нести відповідальність у повному обсязі, в незалежності від ступеня вини.

Як наголошує адвокат Богдан Глядик у своїй статті, під час розслідування дорожньо-транспортної пригоди органи слідства намагаються притягнути до відповідальності саме водія транспортного засобу. Оскільки, на його думку, це простіше довести аніж вину пішохода, який порушив правила дорожнього руху і внаслідок цього сталася дорожньо-транспортна пригода [2].

Але, в українській судовій практиці вже є судові рішення, якими було притягнуто до відповідальності саме пішохода.

«ДТП відбулася ще у 2013 році. У грудні 2013 року, близько 22 год., пішохід, будучи у стані сп'яніння, переходив дорогу у забороненому місці і впав. В результаті, автомобіль вимушений був об'їжджати цього пішохода та

виїхав на зустрічну смугу, де відбулося зіткнення із ще двома автомобілями. В результаті двоє осіб загинуло, водій одного з транспортних засобів отримав тяжкі тілесні ушкодження. Як не дивно, але вироком суду першої інстанції пішохід визнаний винним у вчиненні злочину, передбаченого ст. 291 Кримінального кодексу України», – зазначає адвокат [2].

Згідно чинного законодавства ст. 291 порушення чинних на транспорті правил, що забезпечують рух, а також нормативно-правових актів, норм і правил виготовлення, переобладнання, ремонту транспортних засобів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, – карається штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до п'яти років [4].

Маємо зазначити, що у 2019-2020 роках відбувся досить активний рух у позиціях законодавства стосовно притягнення до відповідальності саме пішоходів.

Підґрунтям для посилення рівня відповідальності для пішоходів наприкінці 2019 року створив Верховний суд України. Суддями було визнано об'єктивну провину та встановлено відповідальність для пішохода, через дії якого сталася дорожньо-транспортна пригода. Тепер усі суди мають враховувати цей випадок при винесенні своїх рішень [5].

У парламенті та в уряді також вирішили нагадати, що пішоходи є такими самими повноправними учасниками дорожнього руху, як і водії авто, велосипедисти. Тому згідно із Правилами дорожнього руху вони мають не тільки права, але й обов'язки [5].

Наприкінці 2019 року був зареєстрований законопроект №2697 щодо посилення відповідальності пішоходів за порушення правил дорожнього руху. Документ пропонував підвищення штрафів для пішоходів, які порушують правила дорожнього руху, до 255 гривень. Раніше ця сума становили 51 гривню [5].

Також буде значно погіршувати становище пішохода, якщо буде виявлено, що він під час порушення правил дорожнього руху був нападитку. У такому разі штраф становитиме 510 гривень (раніше 120 гривень). Окрім цього, якщо дії пішохода призвели до створення небезпечної аварійної ситуації, його можуть покарати не лише штрафом, але й громадськими роботами від 12 до 40 годин.

Як результат, на сьогоднішній день такі зміни дійсно були внесені до статті 127 Кодексу України про адміністративні правопорушення:

Непоко́ра пішоходів сигналам регулювання дорожнього руху, перехід ними проїзної частини у невстановлених місцях або безпосередньо перед транспортними засобами, що наближаються, невиконання інших правил дорожнього руху, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення правил дорожнього руху особами, які керують велосипедами, гужовим транспортом, і погоничами тварин, –

тягне за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі порушення, вчинені особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, які перебувають у стані сп'яніння, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення, передбачені частиною першою або другою цієї статті, що спричинили створення аварійної обстановки, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин [6].

Щоправда, підвищення штрафів ще не означає підвищення рівня відповідальності для пішоходів. Експерти у сфері дорожнього руху небезпідставно наводять аргументи на користь того, що з вини пішоходів трапляється всього 3% смертельних ДТП, тоді як базовою причиною смертності на дорогах залишається перевищення швидкості та порушення інших правил дорожнього руху водіями авто [5].

Підсумовуючи вищенаведене можемо зазначити, що пішоходи є повноправними учасниками дорожнього руху, а отже повинні дотримуватись усіх правил, що регламентовані чинним законодавством у сфері автомобільного транспорту, а саме правил дорожнього руху.

Враховуючи цей факт пішохід має нести повну відповідальність, яка передбачена відповідними нормами права, що регулюють транспортні правовідносини.

Але на нашу думку, у разі якщо порушення правил дорожнього руху пішоходами не буде зменшуватись або ж навпаки буде набирати обертів за якихось причин підвищення рівня відповідальності, збільшення штрафів, збільшення годин на громадські роботи буде цілком справедливим та ефективним важелем впливу на громадян. Особливо, якщо розглядати це питання із соціологічної та психологічної точок зору та звернути увагу на практику в інших галузях права – збільшення відповідальності є вірним кроком до викорінення такого суспільного явища як правовий нігілізм.

Список використаних джерел:

1. Про Правила дорожнього руху: Постанова КМУ від 10.10.2001 № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>
2. Кримінальна відповідальність для пішохода, з вини якого відбулася ДТП: веб-сайт. URL: <https://cekh.kiev.ua/kryminalna-vidpovidalnist-dlya-pishokhoda-z-vyny-yakoho-vidbulasya-dtp/>.

3. Патрульна поліція України: офіційний веб-сайт. URL: <http://patrol.police.gov.ua/>.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>

5. Спільна відповідальність: як зміняться правила дорожнього руху для пішоходів: веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/26/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/spilna-vidpovidalnist-yak-zminyatsya-pravy-la-dorozhnoho-ruhu-pishohodiv>

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Книженко Оксана Олександрівна
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін та
адміністративного права Харківського університету*

Шамара Олександр Володимирович
*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри права Дніпровського гуманітарного університету*

ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАНІСТЬ УКРАЇНИ: МЕЖІ КАРАННОСТІ

Встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння потребує пильної уваги з боку науковців. Обумовлено це тим, що має бути витриманий баланс між інтересами особи, суспільства та держави. Держава, захищаючи свої інтереси має опікуватися й щодо осіб, які вчиняють злочини будь-якої категорії й проти основ національної безпеки України також. Встановлюючи межі каранності, необхідно визначитися не тільки з питаннями криміналізації діяння, а і його пеналізації. Покарання має відповідати сучасним уявленням про справедливість та досягати відповідної мети. Останні зміни, які вносяться до чинного кримінального законодавства свідчать про протилежне. Така ситуація безумовно впливає не тільки на правозастосовну практику, а й на формування правосвідомості громадян.

У цій публікації увага буде прикута саме до проблем пеналізації посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, зокрема питанню встановлення справедливих санкцій за це діяння.

Обумовлений такий інтерес по-перше, тим, що у ст. 110 КК України, де встановлено відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, в частині першій на один щабель за ознакою суспільної небезпечності поставлено як самі дії, спрямовані на зміну меж території України, так й публічні заклики щодо вчинення зазначеного діяння.

По-друге, у всіх трьох частинах цієї статті законодавець передбачив конфіскацію майна як додатковий вид покарання.

По-третє, за заподіяння загибелі людей чи інших тяжких наслідків, які фактично спричинені через необережність, встановлено довічне позбавлення волі.

Не вдаючись до дискусії, яка триває й донині стосовно доцільності існування конфіскації майна у системі покарань, відзначимо на те, що до внесення у 2014 році змін до кримінального законодавства в частині відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в теорії кримінального права загально визнаною була позиція, згідно з якою конфіскація майна призначалася лише за корисливі злочини.

Із внесенням згаданих змін до закону про кримінальну відповідальність, стало можливим призначення конфіскації майна не тільки за корисливі злочини, а й за злочини проти основ національної безпеки України незалежно від того вчинено діяння з корисливих спонукань чи з інших мотивів.

Вважаємо таку позицію законодавця неприйнятною, оскільки вона є абсолютно не обґрунтованою та безпідставною. Про це свідчить пояснювальна записка до проекту закону, яким запропоновано вказані норми. Так пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», а саме ним запроваджено вказані зміни, не містить жодного аргументу щодо обґрунтування необхідності встановлення конфіскації майна за злочини проти основ національної безпеки. Розробники законопроекту лише відтворили положення майбутнього закону без пояснень [1].

Доктринальні положення засвідчують, що конфіскації майна як додатковий вид покарання є виправданою тільки в тих випадках, коли особою вчиняється корисливий злочин, тобто вона одержує незаконне збагачення за чужий рахунок. Саме за таких умов конфіскація як вид покарання здатна досягнути цілей покарання. В протилежному випадку порушуються не тільки принципи конструювання кримінально-правових санкцій, а й кримінального права у цілому.

У разі вчинення посягання на територіальну цілісність і недоторканність України законодавець передбачає згідно з ч. 9 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу України застосування конфіскації матеріальних цінностей або іншого майна, отриманого внаслідок вчинення злочину чи використаного для його вчинення. Таким чином процедура такої конфіскації уже законодавчо передбачена. Отже, передбачення конфіскації майна у санкції ст. 110 КК України є безпідставним та недоцільним.

Не можна погодитися й з тим, що є доцільним застосування довічного позбавлення волі за необережне заподіяння загибелі людей та інших тяжких наслідків, які є особливо кваліфікуючими ознаками за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Те, що особа має ставитися до зазначених наслідків з необережності свідчить конструкція ч. 3 ст. 110 та ст. ст. 115, 121 КК України. Їхній аналіз переконує в тому, що ставлення особи до загибелі людей чи заподіяння інших тяжких наслідків має бути тільки з необережності. В протилежному випадку дії особи необхідно кваліфікувати як умисне заподіяння смерті двом або більше особам чи тілесних ушкоджень.

Отже, встановивши довічне позбавлення волі за необережне вбивство, законодавець не узгодив санкцію ч. 3 ст. 110 КК України із санкціями ст. ст. 119, 121 та інших норм КК України, де передбачається в якості кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Дискусійним є й питання встановлення однакового виду та розміру покарання за дії, спрямовані на зміну меж території України та публічні заклики щодо таких дій.

Зокрема, звернення до суміжного із посяганням на територіальну цілісність злочину, відповідальність за який встановлена ст. 109 КК України засвідчує, що законодавець публічні заклики оцінює як менш суспільно небезпечне діяння у порівнянні з діями щодо яких мали місце такі заклики. Зазначені норми вкотре засвідчують, що вони потребують уваги з боку законодавця. Розбалансовані та не узгоджені між собою санкції не здатні не тільки досягнути, передбачених ст. 50 КК України цілей покарання, а й порушують принципи кримінального права.

Таким чином, задля реалізації принципів кримінального права та досягнення цілей покарання необхідно виключити зі статті 110 КК України такі види покарань як конфіскація майна та довічне позбавлення волі. Також публічні заклики до вчинення посягання на територіальну цілісність і недоторканність України мають законодавцем бути оцінені як менш суспільно небезпечне діяння у порівнянні з на територіальну цілісність і недоторканність України.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4448%D0%B0&skl=8

Недов Сергій Леонідович
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

Бойко Тетяна Анатоліївна
*здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОСЯГАЮЧИХ НА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАННІСТЬ ОСОБИ

Ключовим положенням всієї правової системи України є те, що в нашій державі найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст. 3 Конституції України). Утвердження і забезпечення прав і свобод людини, як впливає із цієї конституційної норми, є головним обов'язком держави. При цьому слід мати на увазі, що термін «недоторканість», що вжитий законодавцем у Основному Законі має максимально широке значення і, вочевидь, охоплює собою й статеву недоторканість [1, с. 9].

Статева недоторканість посідає особливе місце серед особистих прав людини, так як, посягання на неї заподіює психологічну травму та значну фізичну шкоду і є принципово аморальною. В Україні особливу увагу приділяють кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості, але як показує дослідницька практика є низка невирішених питань, таких як: а) немає точно визначеного поняття «статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони»; б) не визначено систему кримінальних правопорушень щодо заподіяної шкоди статевої недоторканості особи; в) відсутнє розкриття механізму заподіяння шкоди статевої недоторканості особи; г) не визначена кримінально-правова характеристика посягань у системному аспекті на статеву недоторканість.

З історії досліджень даної теми є підстави стверджувати, що проблема нормативної регламентації на статеву недоторканість пов'язана з нечітким розуміння терміну «статева недоторканість» та відсутністю вичерпного переліку кримінально-протиправних посягань на цей об'єкт кримінально-правової охорони [2, с. 54]. У ХІХ ст. було закладено основи щодо кримінально-правової охорони статевої недоторканості особи. Вік і необізнаність – причини, через які особа вважалася статево недоторканною (на кшталт сучасних). Основи традиційного розуміння кримінальних правопорушень сучасної кримінально-правової регламентації на статеву

недоторканість особи було закладено ще в радянському кримінальному законодавстві.

За останні десятиліття насильство щодо жінок, включаючи домашнє насильство, привертає підвищену увагу з боку міжнародної спільноти, що знаходить своє відображення у міжнародному праві. Протягом цього періоду було здійснено кілька вирішальних кроків, серед яких: ухвалення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в 1979 р., а також загальних рекомендацій та висновків, затверджених Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок; Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок в 1993 р.; Міжамериканської конвенції про запобігання, покарання і викорінення насильства щодо жінок в 1994 р.; Пекінської декларації в 1995 р.; Протоколу про права жінок в Африці до Африканської хартії прав людини і народів в 2003 р.; і це лише деякі з них. Таким чином, існує потужна міжнародно-правова база в галузі боротьби з насильством щодо жінок. Рада Європи також ухвалила низку рішень і дій, спрямованих на вирішення проблеми насильства щодо жінок, в першу чергу, План дій від 1995 р., Рекомендацію Rec (2002) Комітету міністрів державам-членам Ради Європи про захист жінок від насильства від 2002 р. і, нарешті, Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, також відому як Стамбульська конвенція. Фактично, Стамбульська конвенція є найбільш повним і далекосяжним документом у цій галузі, оскільки у ній поєднано кращі світові стандарти та практики. Вона також відтворює сучасний погляд на права людини, який передбачає розуміння того, що боротьба з насильством стосовно жінок є обов'язком держави [3, с. 78].

Розуміння «статева недоторканність», як об'єкт кримінально-правової охорони – суспільні відносини, що дають змогу встановити механізм кримінально протиправного посягання, зовнішній або внутрішній розрив налагодженого зв'язку, прав та обов'язків таких відносин. З цього можемо зробити висновок, що статева недоторканність – абсолютна заборона спонукати або вступати у сексуальні контакти з особою, яка не має статевої свободи або всупереч її волі.

Статева недоторканність осіб, як безпосередній об'єкт кримінального правопорушення включає в себе осіб які: а) не усвідомлюють дійсного соціального значення вчиненого; б) перебувають у безпорадному стані; в) з якими взагалі не можна вступати в статеві зносини (малолітні, непритомні особи, душевно хворі). Поняття «потерпілий» в даному випадку це особа, яка позбавлена можливості приймати свідоме рішення через певні причини, а саме: вік, безпорадний стан, хвороба.

Якщо аналізувати поширеність кримінальних правопорушень цієї категорії, то за офіційними даними їх не так уже й багато. Але оцінювати гостроту цієї проблеми тільки за статистичним методом і без належного прогнозування, ігноруючи наявні тенденції й латентність у вчиненні

розглядуваних кримінальних правопорушень не можна. Офіційну їх статистику необхідно аналізувати з поправкою саме на латентність, і в цій частині вчені та практичні працівники вбачають досить важливу проблему. Справедливим у цьому аспекті також слід вважати твердження про те, що в Україні привертає увагу неповнота форм статистичної звітності про кримінальну протиправність і судимість, в яких взагалі не передбачено окремого обліку потерпілих від кримінальних правопорушень, не говорячи вже про окремий облік малолітніх та неповнолітніх потерпілих від статевих чи інших сексуальних зловживань. Тим більше, осіб, які можуть стати потерпілими від посягання на їх статеву недоторканість, коли це пов'язано не із віком особи. Крім того, необхідно підтримати позицію, що статеві кримінальні правопорушення характеризуються високим ступенем латентності, а тому статистика реєструє їх незначну кількість.

Відомо, що необхідність особливого захисту прав дітей визнана низкою міжнародно-правових актів: Женевською декларацією прав дитини (1924 р.), Загальною декларацією прав людини (1948 р.), в ч. 2 ст. 5 якої наголошується, що «материнство і дитинство дають право на особливе піклування й допомогу», Конвенцією ООН про права дитини (1989 р.), в преамбулі якої зазначається, що дитина через свою фізичну й розумову незрілість потребує спеціальної охорони й піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після свого народження, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту й розвитку дітей (1990 р.) та багатьма іншими. Конвенція ООН найважливішими правами дитини проголосила її права на життя, здоров'я, піклування з боку батьків, захист від будь-яких форм агресії, експлуатації й негативної інформації. Обов'язком держав – її учасниць, є захист дитини від усіх форм фізичного або психологічного насильства [4, с. 45].

Кримінально-правові норми, спрямовані на охорону статевої недоторканності дитини, є норми передбачені ч. ч. 2, 3 ст. 149, ч. ч. 3, 4 ст. 152, ч. ч. 2, 3 ст. 153, ст. 155, ст. 156, ч. 4 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. ч. 3, 4 ст. 303 КК України. Сексуальне насильство пережите дітьми негативно впливає на їхнє майбутнє, на психічне і фізичне здоров'я та формування їхнього характеру та особистості в цілому.

Кримінальні правопорушення передбачені Розділом IV Особливої частини КК України, в залежності від того, чи було застосоване фізичне чи психічне насильство, поділяють на дві групи: 1) ненасильницькі статеві кримінальні правопорушення (ст. ст. 155, 156), 2) насильницькі статеві кримінальні правопорушення (ст. ст. 152, 153, 154), але ця класифікація доволі умовна [5, с. 36].

Сьогоднішнє чинне кримінальне законодавство України містить близько 340 основних діянь, які мають кваліфікаційні ознаки кримінального правопорушення. Але, уявивши собі наслідки цих кримінальних правопорушень, стає зрозуміло, що з них лише невелика кількість є тяжкими та такими, які приносять багато болю, страждань та навіть повністю ламають чи

змінюють людське життя. З нашої точки зору, кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, кримінальні правопорушення проти честі, волі та гідності особи, кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є найбільш тяжкими та страшними, зі всіх які існують у сучасному кримінальному законодавстві, оскільки саме ці кримінальні правопорушення, крім тяжких фізичних травм, залишають у свідомості потерпілої особи, її близьких і рідних великі та незгладні спогади, які залишаються на все життя [6, с. 87].

Але й з цих груп кримінальних правопорушень особливо виділяються кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, які у стовідсотковій формі не мають будь якої мети, крім жорсткого задоволення особою яка вчинила кримінальне правопорушення своїх сексуальних, низьких потреб. У більшості випадків свої тваринні інстинкти особа яка вчинила кримінальне правопорушення реалізує за допомогою фізичного чи психологічного насильства. І саме такі дії особи яка вчинила кримінальне правопорушення – фізичний чи психологічний вплив, сексуальне насильство – впливають на свідомість потерпілої особи не менше ніж скоєний кримінального правопорушення. Зрозуміло, що час та кваліфікована допомога відповідних спеціалістів допоможуть потерпілій особі позбутися принаймні видимих наслідків кримінального правопорушення але те, що залишиться в свідомості людини не вилікує ні хто, і ці жахливі думки та спогади можуть докорінно змінити життя людини, звичайно не в кращий бік.

Список використаних джерел:

1. Брич Л.П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 84 с.
2. Дудоров О.О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Наук.-практ. посібник. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.Щ. Дідоренка, 2011. 352 с.
3. Шеремет А.П. Злочини проти статевої свободи: Монографія. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 216 с.
4. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
5. Шеремет А.П. Злочини проти статевої свободи: Монографія. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. 216 с.
6. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.

Тімочкін Максим Володимирович
викладач кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗГВАЛТУВАННЯ

«Гендерна рівність в Україні повинна стати нормою життя. Ще є багато речей, які потрібно доопрацювати і працювати над забезпеченням гендерної рівності. В сфері рівності нам нема чого ділити, тому що вона стосується всіх» – заявила Марина Бардіна, народна депутатка України, голова підкомітету з питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини та гендерної політики Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва.

11 січня 2019 року вступив у дію Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами» (далі – Закон № 2227-VIII), як імплементація у чинне законодавство України положень Стамбульської Конвенції, яка була розроблена та прийнята задля боротьби із гендерною нерівністю, проявами домашнього насильства та злочинами на сексуальному ґрунті.

Вносячи зміни в ст. 152 Кримінального Кодексу України (далі – КК), не були враховані ризики чоловіків стати жертвою насилля з боку жінок. І гендерна рівність, якої ми так прагнемо, в контексті цієї статті, стає гендерною нерівністю.

В старій редакції ч. 1 ст. 152 КК, яка була чинна до 11 січня 2019 року, під зґвалтуванням розумілось зґвалтування, тобто статеві відносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

1. Об'єктом зґвалтування є суспільні відносини, що забезпечують статеву свободу, а якщо потерпіла особа не досягла статевої зрілості або перебувала в стані безпорадності, – її *статеву недоторканність*. Причому ні моральне обличчя потерпілої особи, ні антигромадський спосіб життя, ні характер відносин з тим, хто притягується до відповідальності за зґвалтування (подружні стосунки, наявність попереднього добровільного статевого зв'язку тощо) не виключають, за доведеності ознак складу цього злочину, відповідальності за ст. 152 КК.

2. За змістом ст. 152 КК *потерпілим* при зґвалтуванні може бути особа як жіночої, так і чоловічої статі. У першому випадку безпосереднім, фізичним виконавцем злочину повинен бути чоловік, а потерпілою – жінка, у другому,

навпаки, виконавець – жінка, а потерпілий – чоловік. Співвиконавцем може бути будь-яка особа.

3. З **об'єктивної сторони** зґвалтування полягає у статевих зносинах із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Склад злочину – формальний [1].

В новій редакції ч. 1 ст. 152 КК, яка чинна на теперішній час, під зґвалтуванням розуміють вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування) – карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Якщо припустити, що зґвалтування вчинила жінка відносно чоловіка, в тіло якого вона не проникала, як це передбачено в диспозиції ч. 1 ст. 152 КК, то покарати її за цією статтею неможливо. Її можуть притягнути за ч. 1 ст. 154 КК: примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою – карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців [2].

Беручи некваліфіковані склади злочину передбачені ч. 1 ст. 152 та ч. 1 ст. 154 КК, приходимо до розуміння того, що за санкцією ч. 1 ст. 152 КК чоловіка, який зґвалтував жінку можуть притягнути до кримінальної відповідальності у виді позбавлення волі до п'яти років, в той час, як жінку, яка зґвалтувала чоловіка, можуть притягнути до кримінальної відповідальності лише до шести місяців арешту.

Яку гендерну рівність мали на увазі наші депутати, приймаючи ці зміни в кримінальному законодавстві? Питання риторичне.

Пропонуємо внести зміни в ст. 152 КК, в якій чітко буде вказано, що не є обов'язковою ознакою проникнення в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи, якщо зґвалтування було вчинено жінкою відносно чоловіка.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2-х томах. 5-те видання, доповнене. За загальною редакцією В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Видавництво Право. 2013 р. С.122-123.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text>

Біла Альона Валеріївна
*викладач кафедри права, політології
та міжнародних відносин
Університету імені Альфреда Нобеля*

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах інформаційного суспільства добробут особи, реалізація її прав, участь в соціальному житті суттєво залежать від безперешкодного доступу до інформації. Забезпечення права на інформацію, вільного доступу до неї, інформаційна відкритість є важливими умовами та критеріями функціонування правової, демократичної держави.

Сьогодні інформаційні запити стали невід'ємним та ефективним інструментом отримання суспільно важливої інформації для журналістів та громадських активістів в цьому і полягає актуальність обраної теми.

Право на доступ до інформації є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване ст. 34 Конституції України [1]. Ця норма, в свою чергу, ґрунтується на положеннях Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини (стаття 10) [2], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (статті 18, 19) [3].

Закріплене Конституцією України право на інформацію передбачено, насамперед, Законами України «Про звернення громадян» [4], «Про інформацію» [5], «Про доступ до публічної інформації» [6] та іншими нормативно-правовими актами.

Вперше в Україні право на доступ до публічної інформації закріплене в Законі України «Про інформацію» (1992 р.). Його ухвалення на початку 1990-х років здавалося революцією у сфері прозорості державного управління, проте практика його застосування довела, що через суттєві недоліки та прогалини він не встановив дієвого механізму реалізації права на доступ до інформації.

У зв'язку з невідповідністю Закону України «Про інформацію» 1992 року потребам суспільства, вчені [7; 8; 9; 10] надавали різні пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання реалізації права на доступ до інформації.

Верховна Рада України обрала досить незручний спосіб вдосконалення законодавства. Так, замість скасування Закону України «Про інформацію» 1992 року та прийняття нового закону, Верховна Рада України в 2011 році ухвалює нову редакцію Закону України «Про інформацію» та приймає Закон України «Про доступ до публічної інформації» (далі по тексту – Закон України). При цьому із Закону України «Про інформацію» було вилючено всі положення щодо забезпечення доступу до публічної інформації.

Необхідно зазначити, що нова редакція Закону України «Про інформацію» 2011 року та прийняття Закону України, безумовно, є значним кроком уперед у механізмі правового регулювання досліджуваного питання. Так, рейтинг 2011 року провідних міжнародних організацій – Access Info Europe та Centre for Law and Democracy – щодо забезпечення права на доступ до інформацію України почесно зайняла 9 місце серед 89-ти країн світу. Хоча автори цього рейтингу відзначили, що відносно «молоді» закони, які посіли місце у десятці, ще повинні випробуватися практикою [11]. Закон України тривалий час входив у десятку найкращих законів із доступу до інформації у світі за рейтингом Global Right to Information Rating [12]. Сьогодні Україна входить у число найбільш успішних країн світу за показником досконалості законодавства у сфері доступу до інформації (108 балів із 150 можливих) [12].

Право на доступ до інформації є інструментальним, оскільки це право є необхідним щодо реалізації інших прав та свобод людини, визначених Конституцією України, внаслідок чого, необхідним є розмежування безпосередніх та опосередкованих інструментів доступу до інформації в залежності від того, як відбувається процес доступу до такої інформації: за допомогою посередників або безпосередньо.

Інструментом безпосереднього доступу до публічної інформації можна визначити процес ознайомлення з оприлюдненою розпорядниками публічною інформацією, а також участь у засіданнях органів державної влади та органів місцевого самоврядування. А до інструментів опосередкованого доступу можна віднести як запити на отримання публічної інформації і ознайомлення з публічною інформацією у спеціально відведеному розпорядником інформації для таких цілей місці.

Відповідно до ст. 5 Закону України зазначено, що розпорядники публічної інформації щодо забезпечення широкого доступу до інформації повинні здійснювати її як систематичне, так і оперативне оприлюднення і в офіційних друкованих виданнях, і на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах, і будь-яким іншим способом. Також можна зазначити публікації у соціальних мережах та прес-конференції.

Одним із найзручніших способів одержання інформації є ознайомлення з офіційними веб-сайтами і реєстрами, що мають відкритий доступ.

Аналіз моніторингу у 2018 щодо інформаційної відкритості офіційних веб-сайтів органів державної влади, проведений Держкомтелерадіо, показав добрі результати відкритості, але були і певні зауваження до інформаційного наповнення та зручності користування вищевказаними такими сайтами (особливо особами з порушенням зору та слуху) [13].

Інформація як об'єкт адміністративно-правового регулювання є результатом аналітично системної, координаційної обробки даних, яка виступає у вигляді документа або публічно оголошених відомостей про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі і які

використовуються в управлінській діяльності (управлінському процесі, управлінських відносинах).

Зараз передбачено різні способи захисту конституційного права особи на доступ до публічної інформації, зокрема, законодавством передбачено: адміністративне оскарження дій розпорядника інформації у порядку підлеглості; звернення зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядника публічної інформації в порядку Кодексу адміністративного судочинства України; звернення до Європейського Суду з прав людини.

Внаслідок вищевикладеного, можна зазначити, що на сьогоднішній день є потреба вдосконалити українське законодавство – усунути недоліки та прогалини – та практику його застосування. Крім того, необхідно гармонізувати різні нормативно-правові акти (зокрема, щодо поняття інформації, конфіденційної інформації, суспільно-необхідної та і службовій інформації; уніфікованого порядку роботи із запитами, що надійшли на електронну пошту; оформлення запитів на отримання публічної інформації) з метою недопущення бюрократизованої процедури роботи з запитами та підвищення ефективності процедури їх розгляду.

Для удосконалення механізмів захисту права на доступ до інформації необхідно: переглянути ставки судового збору за подання відповідних позовів; декриміналізувати діяння, передбачене статтею 171 КК України «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» для забезпечення невідворотності покарання винних осіб шляхом притягнення до адміністративної відповідальності, що значно ефективніше, внести ряд правок до КУпАП щодо процедури притягнення до відповідальності (продовження строку) та суб'єктів відповідальності та, звісно, створити незалежний наглядовий орган у сфері доступу до публічної інформації з тим, щоб забезпечити здійснення моніторингу та притягнення до відповідальності порушників. Зазначені недоліки будуть окремим предметом майбутніх досліджень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: <http://bit.ly/MPGPP>
4. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
7. Романов Р. В пошуках досконалої моделі правового регулювання доступу до інформації Свобода інформації та право на приватність в Україні. Том 1. Харків: Фоліо, 2004. С. 85-93.
8. Демкова М.С. Сучасні проблеми розвитку інформаційного законодавства України. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XII регіон. наук.-практ. конф. Львів, 2006. С. 143-145.
9. Задорожня Л. Деякі питання врегулювання права громадян на інформацію в законодавстві України. *Правова інформатика*. 2007. № 1. С. 31-39.
10. World's First Rating of Right to Information: 89 Countries Ranked. URL: <http://bit.ly/wfrri>
11. Global Right to Information Rating. URL: <http://bit.ly/wfrri2>
12. Аналітична довідка за результатами проведеного Держкомтелерадіо моніторингу інформаційного наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади у другому півріччі 2018 року URL: <http://bit.ly/dktr>

Бойко Тетяна Анатоліївна
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:
Корсунська Вікторія Валентинівна
старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Нинішнє становище жінок і чоловіків в суспільстві як і раніше багато в чому неоднаково, жінки стикаються з дискримінацією за ознакою статі, особливо в процесі роботи – наприклад, нерівний доступ до керівних посад, нерівна оплата праці, стереотипи в мисленні роботодавців при прийнятті на роботу жінок з маленькими дітьми, безпідставні сумніви в продуктивності праці в порівнянні з чоловіками тощо.

Рівні можливості для жінок і чоловіків охоплюють не тільки ринок праці, а й сферу політичного представництва і суспільного життя, освіту, імідж в ЗМІ тощо. Чимраз все далі представництво жінок на керівних посадах в політиці, економіці або дослідженнях найбільше сприяє загальному поліпшенню індексу в масштабах всього Європейського Союзу. З 2010 року спостерігається прогрес в поділі влади, де відбувається загальне поліпшення індексу на дві третини. Проте, у Європейському Союзі як і раніше найбільші резерви в цій області, де вони становлять трохи більш ніж половина вартості повної рівності. Тому питання щодо гендерної рівності сьогодні залишається пріоритетним.

Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV регламентовано основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Сучасна державна політика України спрямована на подолання всіх форм дискримінації, де збалансовано гендерну рівність, як «...рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства». На цих умовах держава підкреслює цілісну і збалансовану систему гендерної політики, а саме: утвердження гендерної рівності; запобігання та протидія насильству за ознакою статі (стосовно жінок); чоловіки та жінки мають рівну участь у рішенні суспільно важливих питань; формування відповідального батьківства; захист жіночої статі від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі [1].

У 2017 році в Україні з метою посилення координації роботи органів виконавчої влади стосовно впровадження гендерної рівності, впроваджено

посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики у всіх сферах життя суспільства до повноважень якого входить: здійснення моніторингу щодо врахування принципу гендерної рівності під час нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України; забезпечення реалізації єдиної державної політики, яка спрямована на утвердження рівних прав та можливостей чоловіків та жінок (всі сфери життя суспільства); взаємодія та співпраця з громадянським суспільством на одному рівні.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» повноваженнями органів місцевого самоврядування та виконавчої влади є: забезпечення жінок та чоловіків рівними правами та можливостями, *«запобігання та протидія насильству за ознаками статі»*; виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань рівних прав та можливостей жінок та чоловіків; створення умов для поєднання професійних та сімейних обов'язків; забезпечення умов щодо отримання соціально-побутових послуг, в тому числі догляд за малолітніми дітьми, організації виховного процесу та дитячого дозвілля; впровадження просвітницької діяльності з питань гендерної рівності тощо.

Крім того, в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування є уповноважена особа, тобто – координатор. Відповідно до ст. 13 цього Закону координатор спрямовує свою роботу у напрямках, пов'язаних зі здійсненням аналізу стану та доцільності застосування гендерної рівності на місцевому рівні; із організацією та проведенням заходів щодо протидії насильства та дискримінації тощо.

Механізм національної реалізації гендерної рівності містить в собі два основні елементи: інституційний та нормативно-правовий.

Певна правова система інструментів, яка упроваджена гендерною політикою в наших державних органах має свої визначені алгоритми дій:

- виконання заходів і завдань передбачених рівністю між жіночою та чоловічою статтю;
- розроблення планів та стратегій (чоловіки та жінки мають рівні права у своїх висновках та правових діях);
- ужиття заходів, які спрямовані на формування гендерної рівності та культури населення (усунення проявів дискримінації за ознакою статі).

Ми бачимо, що впровадження в системі органів виконавчої влади в Україні гендерної рівності між жіночою та чоловічою статтю, має певну систему інструментів, таких як: контроль, оцінка, реалізація, моніторинг та звіт.

Гендерна політика має свій алгоритм дій:

- розроблення стратегій, дорожніх карт, планів, де враховуються думки жінок та чоловіків на однаковому рівні;
- здійснення моніторингу результатів заходів та виконання даних завдань, а також здійснення контролю та системне звітування про результати діяльності у цій сфері [4].

У ході вивчення питання ми звернули увагу на розвиток людського потенціалу у сфері державної служби. У 2017 році за результатами конкурсів на посаду державного службовця призначено 101 особу, з них 23 жінки, що становило 27,8% від загальної кількості. У 2018 році на посади призначено 15 осіб, з яких призначення отримали 4 жінки (26,7%).

За даними Державної служби статистики України станом на 01 січня 2021 року передбачено 6 725 посад, на яких фактично працює 5 987 осіб. Статус державного службовця мають 4 253 особи та посідають: керівні посади – 1 403 особи, спеціалісти – 2 850 осіб. Питома вага жінок на посадах державних службовців становить 91,7% від загальної кількості, на керівних посадах – 86,5% жінок, спеціалістів – 94,2% [3, с. 14]. У порівнянні з 2019 роком посідання жінками посад у виконавчих органах та органах місцевого самоврядування майже не змінилося. Але, якщо порівнювати з попередніми роками, то спостерігається певне зростання та пріоритет надається жінкам.

Таким чином, ми дійшли висновку, що паритетність є запорукою у проведенні реформи та відповідності гендерних стандартів соціальним проблемам тенденціям розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Левченко К.Б. До проблеми конкретно-історичного характеру категорії «гендерна рівність». *Український соціум*. 2005. № 1 (6). С. 26–30.
2. Закон про гендерну рівність в ЗСУ вступив в силу / Інформаційний портал України «Політик». 28.10.2018. URL: <http://www.politik.org.ua/?p=13832>
3. Звіт про результати діяльності Державної служби статистики України за 2020 рік / Державна служба України. Київ, 2021. 18 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/zvit/zvit/zvit_DCC_2020.pdf
4. Основи гендерного аналізу. Навч. посіб. / уклад. О. Рудік. Київ: «К.І.С.», 2013. 111 с.
5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні / Закон України № 5207-VI від 6 вересня 2012 року. Ред. від 30.05.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
6. Грицай І.О. Ретроспектива та сучасний зміст паритетної демократії: теоретико-правовий аспект. *Верховенство права*. № 3, 2017. С. 44–50.

Потіп Микола Миколайович
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

ПОРІВНЯЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТИЗАЦІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ

5 лютого 2008 р. на засіданні Генеральної ради СОТ відбулася церемонія підписання «Протоколу про вступ України до СОТ» [16]. Україна ратифікувала «Протокол» до 4 липня 2008 р. Через 30 днів після ратифікації «Протоколу» Україна стала повноправним членом СОТ, а також зобов'язалася доповідати країнам – членам СОТ про здійснення приватизації та інших економічних реформ [2].

Проте сам термін «приватизація» не визначений на рівні міжнародних документів. Нормативно-правові акти різних країн визначають його з певними особливостями, акцентують увагу на різних ключових ознаках та передбачають різний порядок проведення приватизації, зумовлений їх історією приватизації.

«До кінця 1970-х рр., – наголошує Г.О. Крамаренко, – уповільнення темпів економічного зростання в багатьох провідних країнах та низька ефективність роботи державних підприємств вимагали перегляду підходів до управління секторами економіки, які спочатку були представлені винятково державними підприємствами. З того часу приватизація поширилася на більш ніж 100 країн, що дозволило поповнити бюджети цих країн більш ніж на 2 трлн дол. У багатьох країнах доходи від приватизації становили до 10% бюджету, не рахуючи економії, що виникала в результаті економії на субсидіях колишнім державним підприємствам» [8].

У 1970-80-ті роки у розвинених країнах продовжувалось проведення масової приватизації державних об'єктів. О.М. Кошик, Н.І. Легінькова, І.В. Фабрика зазначають, що першою почала і найбільш послідовно завершила цей процес Великобританія. Програми приватизації були започатковані навіть в США, де рівень державної власності був незначним. Масштабні приватизаційні проекти були здійснені у Франції, Італії, Німеччині, Греції, Португалії, Чилі, Ізраїлі тощо. В результаті приватизації в розвинених країнах були кардинально зменшені масштаби державного сектора і обсяг економічних функцій держави [7].

Як зазначає С.М. Сологуб, у 80-90-х р. ХХ століття процеси глобальної системної реструктуризації відносин власності розгорнулися й у інших країнах [19, с. 12]. Так, наприклад у Данії, інформують Хенрік Крістофферсен та Мартін Палдам, в 1980-х і 90-х роках відбулась також приватизація, проте вона не мала значного соціального спротиву, оскільки фактів приватизації було мало, і більшість з них відбулися у сфері обслуговування: прибирання

громадських будівель, регіональних автобусних ліній, ремонт громадських доріг, збирання сміття, обслуговування парку, кафетерії в державних установах, пожежні машини і машини швидкої допомоги тощо [22].

Г.О. Крамаренко наголошує, що у середині 1980-х років активізувались процеси приватизації і в Японії. Ця країна почала масштабну приватизацію з продажу державних монополій у тютюновій галузі та галузі виробництва солі у 1984 р., а потім приватизація охопила залізничний транспорт і галузь телекомунікації у 1986 р [8].

На цей же час припала зміна державної політики Китаю щодо приватного бізнесу та активізація процесів приватизації в цій країні [8]. Іноземні фахівці Саул Естрін та Аделіна Пеллетеріал зазначають, що в період 1988-2008 років китайський уряд заохочував інноваційні форми промислової власності, особливо на субнаціональному рівні, що поєднують елементи колективної та приватної власності. У Китаї заохочувалися також нові приватні інвестиції та прямі іноземні інвестиції. В результаті до кінця 1990-х років недержавний сектор становив понад 60% ВВП, а частка державних підприємств у промисловому виробництві знизилася з 78% у 1978 році до 28% у 1999 році [23].

Як вважає М.В. Чечетов, у країнах розвинутої ринкової економіки приватизація розвивається як перманентний процес та має свій налагоджений механізм, що дає змогу державі здійснювати збалансовану виважену політику у сфері відносин власності [21, с. 20]. У 1991 році уряд Індії здійснив низку реформ згідно з Резолюцією про промислову політику для заохочення приватних підприємств. Проте в Індії приватизація була не настільки ефективною, як в Китаї. Політична невизначеність перешкождала появі послідовної приватизаційної політики. Реалізація більшості акцій та передача управлінського контролю здійснювалися лише після виборів 1999 року, і навіть до 2004 року уряд утримував середню частку власності 82% у всіх держпідприємствах [23]. Саул Естрін та Аделіна Пеллетеріал вважають, що програми приватизації в Африці на південь від Сахари відбувалися послідовно. Перша група країн, яка розпочала такі програми наприкінці 1970-х - початку 1980-х років, складалася з франкомовних західноафриканських країн (наприклад, Бенін, Гвінея, Нігер, Сенегал і Того), але їхній прогрес був обмежений. Друга група, як англомовних, так і франкомовних країн (Гана, Нігерія, Кот-Д'Івуар, Малі, Кенія, Малаві, Мозамбік, Мадагаскар і Уганда), почала приватизувати наприкінці 1980-х років. Ці програми часто були під впливом тиску з боку міжнародних фінансових інституцій, хоча до кінця 1990-х років не було досягнуто значного прогресу, крім Нігерії. Остання група країн Африки не проводила приватизацію до початку середини 1990-х років. Серед цієї групи Танзанія, Буркіна-Фасо і Замбія показали сильну політичну прихильність до приватизації, тоді як в інших трьох країнах (Камерун, Ефіопія та Сьєрра-Леоне) лише у 90-ті роки досягнуто мінімального прогресу [23].

У постсоціалістичних країнах Європи, вважають О.М. Кошик,

Н.І. Легінькова та І.В. Фабрика, приватизація здійснювалася на тих же ідеологічних засадах, що й в країнах з розвинутою ринковою економікою, проте мала і свої особливості. Ринкова трансформація в цих країнах почалася ще у 50-х (Югославія), 60-х (Угорщина), та 70-х (Польща) роках. У соціалістичних країнах частка державної власності дуже часто сягала 90%, тоді як у країнах з розвинутою економікою вона не піднімалася вище 10%, що й зумовило масштабні процеси приватизації 90-х рр. у країнах пострадянського простору [8]. Ніде з них, за винятком Румунії та Албанії, не було такого рівня одержавлення економіки, як в країнах - колишніх республіках СРСР [7]. Цуп О. наголошує, що на шляху переходу до ринкової економіки в усіх пост-соціалістичних країнах невіддільною частиною реформ стала приватизація як передумова формування недержавного сектору економіки та важливий чинник підвищення ефективності національної економічної системи [20].

З урахуванням наведеної інформації, що міститься в результатах досліджень таких науковців, як М.О. Кужелев, О.М. Кошик, Н.І. Легінькова, І.В. Фабрика, єдиним прикладом швидкої і успішної ваучерної приватизації у Східній Європі є приватизація в Чехії і Словаччині, що пройшла в 1992-1994 рр. [9; 20]. Чеський національний варіант постсоціалістичної трансформації, зазначає О. Цуп, полягав у першочерговій зміні економічних засад суспільної системи, тобто швидкій реалізації радикальної ринкової реформи, за що й отримав назву «шокової терапії» [20; 17, 43-48; 10, с. 93-109].

Ми підтримуємо думку М.О. Кужелева, який зазначає, що досвід приватизації не в усіх країнах був позитивним. Так, практика східноєвропейських країн, особливо Болгарії і Румунії, виявила у край негативні наслідки затягування термінів приватизації. В умовах економічної лібералізації держави цих країн багато в чому втратили можливість контролювати держпідприємства, а їх майно стало об'єктом зловживань [9].

Зарубіжний досвід у сфері приватизації, як зазначає М.В. Чечетов, може бути використаний в Україні за кількома окремими найбільш важливими напрямками: забезпечення послідовності у реалізації стратегічних завдань приватизації з акцентуванням особливої уваги на вирішенні соціальних і екологічних проблем у процесі продажу державного майна та залучення у процесі приватизації іноземних інвестицій [21].

Як відрізняється історія приватизації зазначених країн, так і відрізняються особливості правового регулювання цих процесів, навіть порізно визначається поняття «приватизація». В одних країнах регулюється приватизація державного майна, в інших - публічного майна; в одних країнах обов'язковим елементом цього поняття є способи приватизації, а в інших - ні.

Так, у Законі Грузії «Про державне майно» визначено, що приватизація - це придбання фізичними або юридичними особами або їх об'єднаннями в порядку, встановленому цим Законом, права власності на державне майно у формі електронного або (і) публічного аукціону, прямого продажу, прямого продажу на основі конкурентного підбору і безоплатній передачі у власність за

допомогою торгового об'єкта, третьої особи [11].

Відповідно до Закону Республіки Вірменія «Про приватизацію державного майна» приватизація визначається як передача прав власності чи інших майнових прав у відношення державного майна суб'єктам приватизації [13]. Згідно з Законом Азербайджанської Республіки «Про приватизацію державного майна» приватизація державного майна визначається як передача державного майна у власність покупців відповідно до правил, встановлених цим Законом [3]. Відповідно до ст. 1 Закону Киргизької Республіки «Про приватизацію державної власності в Киргизькій Республіці» під приватизацією державного майна розуміється оплатне відчуження майна, що перебуває у власності держави (об'єктів приватизації), у власність фізичних та юридичних осіб [4]. Закон Республіки Білорусь «Про приватизацію державного майна та перетворення державних унітарних підприємств на відкриті акціонерні товариства» визначає приватизацію державного майна як продаж об'єктів приватизації суб'єктам приватизації в порядку і на умовах, встановлених цим Законом [12].

Законом Республіки Молдови «Про управління публічною власністю та її роздержавленням» від 04.05.2007 № 121-XVI передбачено проведення роздержавлення публічної власності, під яким розуміється діяльність, що включає передачу громадського майна в приватну власність відповідно до цього Закону (приватизація), а також передачу в концесію, довірче управління, передачу державних підприємств у власність адміністративно-територіальних одиниць і іншу діяльність, спрямовану на скорочення участі держави в управлінні власністю. Таким чином, цей документ приватизацією називає діяльність, що включає передачу громадського майна в приватну власність [5]. Закон Республіки Туркменістан «Про роздержавлення та приватизацію державного майна» розділяє поняття роздержавлення, під яким розуміється перетворення державного підприємства на акціонерне товариство або підприємство іншої організаційно-правової форми, засновником якого є держава або одним із засновників якого має бути держава; та поняття «приватизація державного майна», що визначається як оплатне відчуження майна, що перебуває у державній власності, у власність фізичних та (або) недержавних юридичних осіб [6].

Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18 січня 2018 року визначає приватизацію державного або комунального майна як платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями.

З урахуванням проведеного аналізу приватизаційного законодавства таких країн, як Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Грузія, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Республіка Туркменістан, слід констатувати розбіжності в позиціях законотворців цих держав щодо змісту поняття приватизація та її

співвідношення із поняттям роздержавлення. Слід погодитись із думкою Ю.Д. Алданова, що тільки приватизаційне законодавство Білорусі та Туркменістану наводить достатньо чітке визначення та розмежування дефініцій «роздержавлення» й «приватизація» [1, с. 16]. Під час нормотворчої діяльності в Україні, у процесі удосконалення національного приватизаційного законодавства, слід враховувати можливість рецепції формулювання норм цих дефініцій органами законодавчої влади зазначених держав.

З урахуванням значних історичних, економічних та правових особливостей регулювання процесу приватизації в різних країнах світу та залучення іноземних інвестицій у цій сфері є нагальна потреба визначення на рівні документів міжнародних організацій загальних засад, що визначали б загальні поняття у сфері приватизації, засад дотримання законності під час її проведення та гарантій безпеки іноземних інвестицій, залучених у цьому процесі.

Список використаних джерел:

1. Алданов Ю.В. Приватизація державного майна як спеціальна підстава набуття права власності : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю.В. Алданов ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2006. 20 с.
2. Дахно І.І. Міжнародне економічне право. 3-тє вид., перероб. і доповн. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с. URL: [http:// library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/25-Mignar_ekon-provo-Dahno.pdf](http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/25-Mignar_ekon-provo-Dahno.pdf).
3. О приватизации государственного имущества : Закон Азербайджанской республики от 16 мая 2000 года №878-IQ. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2629.
4. О приватизации государственной собственности в Кыргызской Республике: Закон Кыргызской Республики от 2 марта 2002 года № 31. URL: [http:// base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=238](http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=238).
5. Об управлении публичной собственностью и ее разгосударствлении: Закон Республики Молдова от 4 мая 2007 года №121-XVI. URL: [http://base.spinform.ru/ show_doc.fwx?rgn=18579](http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=18579).
6. О разгосударствлении и приватизации государственного имущества от 18 декабря 2013 года : Закон Туркменистану. URL: [http://www.turkmenbusiness.org/ content/zakon-turkmenistana-o-razgosudarstvlenii-i-privatizatsii-gosudarstvenno-go-imushchestva](http://www.turkmenbusiness.org/content/zakon-turkmenistana-o-razgosudarstvlenii-i-privatizatsii-gosudarstvenno-go-imushchestva).
7. Кошик О.М., Легінькова Н.І., Фабрика І.В. Приватизація в Україні: ідеологія, реалізація, проблеми. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011, вип. 20, ч. I. URL: [http:// dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/485/1/14.pdf](http://dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/485/1/14.pdf).
8. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Сутність, причини і тенденції приватизації в контексті глобального економічного зростання: інституційний

аспект. *Академічний огляд*. 2013. № 2. С. 13-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2013_2_3.

9. Кужелєв М.О., Хімченко А.М. Приватизація та акціонування як основа формування корпоративного сектора: зарубіжний досвід та українські реалії. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2012. т. 8. № 4. С. 291-298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ebimg_2012_8_4_6.

10. Мельниченко Б.Б. Політико правові перетворення в Центрально-Східній Європі наприкінці ХХ ст. : монографія. Львів, 2012. 204 с

11. О государственном имуществе: Закон Грузии от 21 июля 2010 года. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/112588/26/ru/pdf>.

12. О приватизации государственного имущества и преобразовании государственных унитарных предприятий в открытые акционерные общества: Закон Республики Беларусь 19 января 1993 г. № 2103-XII. URL: <http://pravo.by/docum ent/?guid=3871&p0=V19302103>.

13. О приватизации государственного имущества: Закон Республики Армения от 13 января 1998 года №ЗР-188. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3005.

14. Про засади зовнішньої та внутрішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 08.10.2010. 2010 р. № 40. стор. 1452. стаття 527.

15. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 07.05.1996. 1996 р. № 19. стаття 80.

16. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі Женева, 5 лютого 2008 року. *Голос України* від 19.04.2008. № 76.

17. Ревенко В.Л., Черняк В.К., Науменко І.В. Приватизація в Чехії і Словачії. Київ : «Скарбниця», 1995. 190 с.

18. Сологуб С.М. Стратегія розвитку підприємств у післяприватизаційний період : автореф. дис... канд. екон. Наук : 08.01.01. Київ, 2002. 20 с.

19. Цуп О. Чеський досвід приватизації в умовах ринкових перетворень в Україні. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2013. Вип. 18. С. 180-188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Un_msm_2013_18_23.

20. Чечетов М.В. Державне управління приватизацією у контексті трансформації відносин власності в Україні : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ., 2006. 36 с.

21. Чорноус А.Г. Поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання національної інформаційної інфраструктури України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(22), 2018. С. 167-171 URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2018/40.pdf.

22. Saul Estrin, Adeline Pelletier. Privatization in Developing Countries: What Are the Lessons of Recent Experience? *The World Bank Research Observer*, Volume 33, Issue 1, 1 February 2018, Pages 65 102, DOI:

<https://doi.org/10.1093/wbro/lkx007>. Published : 22 March 2018.

Стрижак Дмитро Ігорович
*здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:
Корсунська Вікторія Валентинівна
*старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема рівності жінок і чоловіків є питанням забезпечення прав людини, яке ґрунтується на справедливості, загальній рівності, сучасному розвитку держави й миру у світі. Як основне право людини й громадянина, яке держава гарантує кожному, забезпечення рівних прав і можливостей життя є одним із факторів суспільного прогресу та означає, що гендерна рівність в Україні повинна стати нормою життя.

За останнє десятиріччя Європейський Союз домігся певних успіхів: зміни в законодавстві про рівне ставлення, ведення обліку гендерної проблематики, спеціальні заходи щодо поліпшення становища жінок. Подає надію той факт, що число жінок на ринку праці зростає, і вони можуть краще отримати кращу освіту і професійну кваліфікацію. Однак відмінності в статусі жінок і чоловіків зберігаються. На ринку праці жінки все більше представлені в низькооплачуваних секторах, і, навпаки, ми знаходимо їх нестачу на керівних посадах.

Законодавчий статус, гарантований Конституцією України, Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та іншими стандартами. Рівність означає, що всі громадяни (і, отже, ЄС) мають однакові права, користуються однаковим захистом і несуть одні й ті ж обов'язки.

Конституційне законодавство зазначає, що жінки можуть досягти загальної мети гендерної рівності лише функціонуючи поряд з чоловіками, а тому забезпечення рівних прав і свобод жінок та чоловіків є загальним питанням прав людини, яке не може розглядатися окремо як одне з питань, що стосується тільки жінок [4, с. 28].

Згідно з Конституцією України, виконання міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, є обов'язком нашої держави, який вказує та гарантує розширення прав і можливостей жінок, а забезпечення рівноправності жінок і чоловіків є засобом побудови стійкого, сучасного, справедливого й розвинутого суспільства.

Рівність прав гарантується певними правилами, що стосуються охорони праці, життя і здоров'я, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства й дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [3]. Тобто в нашій країні існує низка нормативно-правових актів, які стосуються лише жінок і вказують на певні їх привілеї, проте адаптуючи законодавство України до законодавства Європейського Союзу в національному законодавстві починають з'являтися норми, які зазначають, що певними цими привілеями можуть вже користуватися і чоловіки.

Крім законодавства, існують також заходи з руйнування укорінених гендерних стереотипів (так звані гендерні стереотипи, пов'язані з материнством, ринком праці, освітою тощо). Такі заходи називаються де-факто. Ці заходи включають, наприклад, концепцію сприяння поєднанню роботи та сім'ї, квоти, рівну оплату тощо.

Однак необхідно розмежувати рівність прав та рівність можливостей. Рівність прав означає наділення жінок та чоловіків юридично і фактично однаковими правами та обов'язками. Рівність можливостей – це фактична можливість користування правами й свободами людини незалежно від статі. Гендерна рівність означає рівність можливостей для доступу жінок і чоловіків через соціально-економічні, етнічні, статеві, фізичні, вікові, національні упередження до програм, ресурсів; у сприянні світогляду людей до недопущення соціальної та гендерної дискримінації у суспільстві [1]. У Конституції України закріплено про рівність всіх осіб незалежно від статі, віку, кольору шкіри тощо, тобто законодавчо в нашій країні всі рівні, проте на практиці рівність можливостей була відсутня і тільки останні декілька років, коли стала актуальною тема захисту прав людини, в Україні почали надавати можливість користуватися всім рівними правами, можливостями та обов'язками.

Так заведено, що спосіб життя чоловіків визнається стандартним, тобто такий на який повинні рівнятися жінки, що є свідченням збереження андроцентристського погляду на існування та взаємодію осіб різної статі у суспільстві, що є наслідком думки людей, що у забезпеченні прав жінок не все добре і це є неоголошеним фактом наявності нерівних можливостей жінок та чоловіків у різних сферах життя.

Водночас у ст. 24 Конституції України [3] закладено гендерну асиметрію, оскільки встановлено рівні можливості тільки у громадсько-політичній діяльності, у здобутті освіти професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, але не передбачено рівних можливостей у сімейній та всіх інших сферах життя. Тобто обмежений перелік рівностей вже встановлює нерівність жінок.

Але, оскільки наша держава визнає пріоритет міжнародних норм над нормами національного права, узгоджує державну політику з міжнародними

стандартами прав людини й, відповідно, послідовно впроваджує принцип гендерного рівноправ'я в українське суспільство [2, с. 46].

Правовий захист гендерної рівності в Україні забезпечується за допомогою норм різних галузей права – цивільного, кримінального, сімейного, трудового, адміністративного тощо. Утім, майже відсутні випадки судових рішень за порушення рівноправності громадян залежно від їхньої статі.

Отже, можна зробити висновок, що гендерна рівність вважається в українському суспільстві як щось таке, що нав'язується міжнародними нормативно-правовими актами, тобто як чуже, невідоме, зайве і непотрібне нашому народу. Рівень гендерної культури як в українському суспільстві загалом, так і серед юридичної спільноти, знаходиться на початковому етапі та перебуває на шляху становлення та впровадження, є предметом зацікавленості вузького кола правозахисних і жіночих громадських організацій.

Список використаних джерел:

1. Аніщук Н. В. Основи гендерного права України. Підручник. Одеса: «Фенікс». 2013. 208 с.
2. Vakumenko O., Kashaba O., Shcherbyna I. Gender equality in Ukraine: analysis of legal acts. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Питання політології. 2019. Вип. 35. С. 43–55.
3. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Лантух І. С., Бразалук В. П. Забезпечення гендерної рівності в Україні та зарубіжний досвід. Кривий Ріг. 2020. С. 26–29.
5. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. 536 с.

Черноп'ятов Станіслав Володимирович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

ЩОДО НАСЛІДКІВ ПРОПУСКУ СТРОКУ ЗВЕРНЕННЯ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ДОПОМОГИ ПРИ НАРОДЖЕННІ ДИТИНИ З ПОВАЖНИХ ПРИЧИН У СВІТЛІ ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до ч. 6 ст. 11 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [1] (далі – Закон № 2811-ХІІ), «допомога при народженні дитини призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше дванадцяти місяців з дня народження дитини». Аналогічна норма відтворена у п. 12 Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми [2] (далі – Порядок № 1751).

На практиці часто трапляються випадки пропуску цього строку. Особливо почастишали вони у зв'язку із тимчасовою окупацією території України в Автономній Республіці Крим, Донецькій та Луганській областях, а також у зв'язку із поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19.

Вказане актуалізує питання визначення правової природи цього строку, а також наслідків його пропуску.

Не зважаючи на наявність кількох профільних монографічних наукових праць це питання не знайшло належного відображення у науковій літературі.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону № 2811-ХІІ), «відповідно до цього Закону призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми: [...] 2) допомога при народженні дитини». Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону № 2811-ХІІ, «допомога при народженні дитини за цим Законом надається одному з батьків дитини (опікуну), який постійно проживає разом з дитиною». Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону № 2811-ХІІ, «допомога батькам при народженні дитини призначається на підставі свідоцтва про народження дитини». Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону № 2811-ХІІ, «для призначення допомоги при народженні дитини до органу праці та соціального захисту населення за умови пред'явлення паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, та свідоцтва про народження дитини подається одним з батьків (опікуном), з яким постійно проживає дитина, заява за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення, та копія свідоцтва про народження дитини». Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону № 2811-ХІІ, «даний перелік документів є вичерпним». Відповідно до ч. 4 ст. 11 Закону № 2811-ХІІ, «орган праці та соціального захисту населення за місцем проживання одного з батьків (опікуна), з яким постійно проживає дитина, має право отримувати від

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій відомості, необхідні для призначення допомоги при народженні дитини». Відповідно до ч. 6 ст. 11 Закону № 2811-ХІІ, «допомога при народженні дитини призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше дванадцяти місяців з дня народження дитини».

Аналогічні норми відтворено у пунктах 10–12 Порядку № 1751). Зокрема, відповідно до абз. 1 п. 12 Порядку № 1751, «допомога при народженні дитини призначається за умови, що звернення за її призначенням надійшло не пізніше ніж через 12 календарних місяців після народження дитини».

Однак вищезазначені норм Закону № 2811-ХІІ та Порядку № 1751 необхідно тлумачити та застосовувати з огляду на нижченаведені правові норми та правові позиції.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Конституції України [3], «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава».

Згідно із п. 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 року № 3-рп/2012 у справі № 1-11/2012 [4], цю конституційну норму слід розуміти таким чином, що «однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги – принципам пропорційності і справедливості».

Відповідно до ст. 3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Відповідно до ч. 1 ст. 46 Конституції України, «громадяни мають право на соціальний захист [...]». Відповідно до ч. 3 ст. 51 Конституції України, «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою».

Відповідно до ч. 1 ст. 5 СК України [5], «держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї». Відповідно до ч. 7 ст. 7 СК України, «дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

Відповідно до пункту 1 статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року [6], «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того,

здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про охорону дитинства» [7], «з метою створення належних матеріальних умов для виховання дітей у сім'ях держава надає батькам або особам, які їх замінюють, соціальну допомогу, передбачену Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та іншими законами України».

Закон № 2811-ХІІ, відповідно до його преамбули, «відповідно до Конституції України встановлює гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення».

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 2811-ХІІ, «громадяни України, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України».

Верховним Судом вироблено правову позицію у подібних справах, яка зводиться до наступного: 1) допомога при народженні дитини за своєю природою є допомогою самій дитині, а не її батькам; 2) неможливість своєчасного звернення одним з батьків до органу, який здійснює призначення допомоги при народженні дитини, призводить до порушення інтересів дитини; 3) наявність поважних причин несвоєчасного подання заяви про призначення допомоги при народженні дитини є підставою для скасування рішення органу соціального захисту населення про відмову у призначенні та виплаті допомоги при народженні дитини як необґрунтованого та такого, що суперечить закону та принципу верховенства права, а також для зобов'язання органу соціального захисту населення призначити та виплатити допомогу при народженні дитини; 4) до таких поважних причин, зокрема, належать перебування батьків на тимчасово окупованих територіях у Автономній республіці Крим, у Донецькій та Луганській областях; 5) відповідні позови у таких справах заявляються фактично в інтересах дитини для її належного матеріального забезпечення.

Зокрема, ця правова позиція висловлена у постанові Верховного Суду від 14.02.2018 року у справі № 591/610/16-а [8], і в подальшому підтримана, застосована та розвинута у низці постанов Верховного Суду.

Таким чином, пропуск строку звернення за призначенням допомоги при народженні дитини з поважних причин не є правоприпиняючим юридичним фактом, а сам такий строк за своєю природою також є не матеріальним правоприпиняючим строком, а скоріше процедурним строком, який надає право суб'єкту владних повноважень відмовити в наданні допомоги – але виключно за умови, що заявником не обґрунтовано поважності причин

пропуску строку. Вбачається за необхідне формалізувати у позитивному праві висновки Верховного Суду та передбачити формальні механізми поновлення пропущеного строку звернення за призначенням допомоги при народженні дитини.

Список використаних джерел:

1. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 № 2811-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
2. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 року № 3-рп/2012 у справі № 1-11/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
6. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
8. Постанова Верховного Суду від 14.02.2018 року у справі № 591/610/16-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72289105>

Теоретико-прикладні проблеми адміністративного судочинства

Власенко Інна Вікторівна

*здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:

Лежнєва Тетяна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВИ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ ПРО ВІДКРИТТЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

*Обов'язковість судового рішення означає, що таке рішення буде
виконано своєчасно, належним чином та у повному обсязі.*

Ян Берназюк

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Основною конституційною засадою судочинства є обов'язковість судового рішення (п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України), що є однією із важливих складових принципу правової визначеності [1], а також права на справедливий суд, закріпленого, зокрема, у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

При цьому слід зазначити, що внесені Законом № 1401-VIII від 2 червня 2016 р. зміни до Конституції України щодо правосуддя зумовили появу нових підходів до застосування принципу обов'язковості виконання судового рішення, зокрема, під час вирішення публічно-правових спорів[3].

Так, ч. 5 ст. 124 Конституції України у редакції, яка діяла до внесення зазначених вище змін, було передбачено, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [1].

Законом № 1401-VIII від 2 червня 2016 р. Конституція України доповнена ст. 129-1, положення якої визначають, що суд ухвалює рішення іменем України; судові рішення є обов'язковим до виконання; держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку; контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [1].

Вказані конституційні положення знайшли своє продовження у Кодексі адміністративного судочинства України, далі по тексту – КАС України [4],

інших процесуальних кодексах, а також у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Так, ст. 2, ч. 2 ст. 14 КАС України та ч. 2 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] регламентовано, що судові рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. При цьому, у ст. 370 КАС України додатково закріплено, що судові рішення, яке набрало законної сили, є обов'язковим для учасників справи, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності, – за її межами; невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність, встановлену законом [4].

Статтею 1 Закону України «Про виконавче провадження» встановлено, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) - сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [6].

Отже, як вбачається з вищевикладеного, виконавче провадження відкривається на підставі рішення суду чи виконавчого напису нотаріуса.

Чому мій вибір зупинився на темі: «Практика Верховного Суду у справах щодо оскарження постанови приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження»?

Тому що наразі склалася досить неоднозначна судова практика у справах по оскарженню постанови приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження. Поясню чому.

Ситуація: « Фінансова компанія, яка набула право вимоги за кредитним договором з місцезнаходженням у м. Києві, далі по тексту – Стягувач звернулася до приватного нотаріуса поза межами м. Києва з заявою про вчинення виконавчого напису нотаріуса звернення стягнення на кошти фізичної особи, далі по тексту – Боржник, реальне місце проживання якої в м. Дніпрі. Виконавчий напис вчинено, строк до виконання – три роки. У виконавчому написі містяться дві адреси Боржника: адреса реєстрації та адреса нібито фактичного проживання. Стягувач звертається з заявою про примусове виконання на підставі виконавчого напису нотаріуса до приватного виконавця виконавчого округу міста Києва, адже право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої

служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу на підставі ч. 1 ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» [6].

Приватний виконавець приймає до виконання виконавчі документи за місцем проживання, перебування боржника – фізичної особи, за місцезнаходженням боржника – юридичної особи або за місцезнаходженням майна боржника згідно з ч. 2 ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» [6], адже має на це правові підстави, а саме: адресу фактичного проживання Боржника в м. Києві».

В даній справі і постає обґрунтовано питання про правомірність відкриття виконавчого провадження без встановлення приватним виконавцем реального місця проживання Боржника.

Релевантні джерела права, якими обґрунтовуються позовні вимоги:

Частиною другою статті 19 Конституції України передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[1].

Відповідно до статті 55 Конституції України кожному гарантується право оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1].

За ч. 1 ст. 2 КАС України завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [4].

Згідно з ч. 1 ст. 5 КАС кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист у передбачені цією нормою способи.

Так, ч. 1 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» надано стягувачу право вибору пред'явлення виконавчого документа для примусового виконання до органу державної виконавчої служби або до приватного виконавця, якщо виконання рішення відповідно до статті 5 цього Закону віднесено до компетенції органів державної виконавчої служби, і приватних виконавців, належить стягувачу [6].

В той час п. 10 ч. 4 ст. 4 Закону № 1404-VIII виконавчий документ повертається стягувачу органом державної виконавчої служби, приватним виконавцем без прийняття до виконання протягом трьох робочих днів з дня його пред'явлення, якщо: «... 10) виконавчий документ пред'явлено не за місцем виконання або не за підвідомчістю [6]».

Пунктом 1 розділом II Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012

року № 512/5 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 2 квітня 2012 року за № 489/20802; далі – Інструкція № 512/5) визначено, що виконавець при здійсненні виконавчого провадження зобов'язаний використовувати всі надані йому права та повноваження, необхідні для забезпечення неупередженого, ефективного, своєчасного і повного виконання рішення [7].

Згідно з пунктом 4 розділу III Інструкції № 512/5 виконавчий документ повертається без прийняття до виконання у випадках, передбачених частиною четвертою статті 4 Закону, про що орган державної виконавчої служби або приватний виконавець надсилає стягувачу повідомлення протягом *трьох робочих днів* з дня пред'явлення виконавчого документа [7].

Пунктом 10 частини четвертої статті 4 Закону передбачено, що виконавчий документ повертається стягувачу, зокрема, приватним виконавцем без прийняття до виконання протягом *трьох робочих днів* з дня його пред'явлення, якщо виконавчий документ пред'явлено не за місцем виконання або не за підвідомчістю [6].

Відповідно до пункту 5 розділу III Інструкції № 512/5 у разі відсутності підстав для повернення виконавчого документа стягувачу без прийняття його до виконання виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження [7].

Згідно з пунктом 10 розділу III Інструкції № 512/5 місце виконання рішення визначається відповідно до вимог, встановлених статтею 24 Закону [7].

У разі пред'явлення виконавчого документа не за місцем реєстрації, вказаної у виконавчому документі, стягувачем до заяви мали бути приєднані підтверджуючі документи, що дають змогу достовірно встановити, що боржник проживає, перебуває за адресою, зазначеною як місце проживання.

До такого висновку щодо необхідності подання стягувачем разом із заявою про відкриття виконавчого провадження (у разі направлення виконавчих документів за місцезнаходженням майна боржника) доказів, які б підтверджували місце проживання боржника станом на момент подання такої заяви за відповідною адресою прийшов Верховний Суд у постанові від 25.06.2019 року у справі №826/7969/16 [8].

У постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 31 березня 2021 року, справа № 380/7750/20 (пункт 75), колегія зазначила наступне: У контексті обставин цієї справи наведені міркування суду мають на меті донести думку про те, що місце проживання (або ж «адреса проживання»), як зазначено у виконавчому написі приватного нотаріуса О.С. Горая від 14 серпня 2020 року № 17489) має відповідати дійсності. Іншими словами, не стільки номінальна адреса проживання боржника, скільки його фактичне, реальне місце проживання повинні визначати місце виконання рішення задля досягнення мети виконавчого провадження і дотримання його засад, визначених статтею 2 Закону № 1404-VIII [9].

Ухвалою колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справі № 620/6242/20 відмовлено у відкритті провадження М.В. Малковій приватному виконавцю виконавчого округу міста Києва за касаційною скаргою з підстав, що рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної правозастосовчої практики, а отже постанова Шостого апеляційного адміністративного суду є остаточною. Даною постановою в задоволенні апеляційної скарги М.В. Малкової на рішення Чернігівського окружного адміністративного суду відмовлено, а рішення залишено без змін. З рішення вбачається:

«За приписами пункту 13 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 №512/5, приватний виконавець самостійно проводить перевірку інформації про наявність боржника, його майна, місця роботи в іншому виконавчому окрузі або залучає для перевірки цієї інформації іншого приватного виконавця на підставі договору про уповноваження на вчинення окремих виконавчих дій за встановленою типовою формою (додаток 3) [13].

Аналогічні висновки щодо застосування згаданих вище норм права викладені у постановках Верховного Суду від 08.04.2020 року у справі № 804/6996/17[10], від 30.04.2020 року у справі № 580/3311/19 [11], та № 160/12729/19 від 29.01.2021 року [12].

У справі, що розглядалася Шостим апеляційним судом № 640/27106/20 (Ухвалою колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду відмовлено у відкритті провадження М.В. Малковій приватному виконавцю виконавчого округу міста Києва за касаційною скаргою з підстав, що рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної правозастосовчої практики):

«Колегія суддів звертає увагу, що п. 3 розділу III Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 №512/5 було доповнено новим абзацом одинадцятим згідно з наказом Міністерства юстиції України від.01.06.2020 року № 1825/5, наступного змісту:

У разі пред'явлення виконавчого документа до органу державної виконавчої служби або приватного виконавця за місцем проживання чи перебування боржника – фізичної особи, місцезнаходженням боржника – юридичної особи, адреса якого відрізняється від адреси, зазначеної у виконавчому документі, до заяви про примусове виконання рішення стягувач має додати документ/копію документа, який підтверджує, що місцезнаходженням боржника – юридичної особи або адресою проживання чи перебування боржника – фізичної особи є територія, на яку поширюється компетенція органу виконавчої служби, або територія виконавчого округу приватного виконавця.» [14].

В адміністративній справі № 160/3152/21, в якій я представляю інтереси Боржника Третій апеляційний адміністративний суд зупинив провадження по справі на підставі ст. 239 КАС України, адже Ухвалою Верховного Суду від 27.04.2021 справу № 380/9335/20 в аналогічних правовідносинах передано на розгляд судової палати з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян, до якої входить колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, що розглядає цю справу.

З огляду на неоднозначне застосування норм матеріального права в подібних правовідносинах, наразі очікуємо постанову Об'єднаної Палати Верховного Суду, яка і поставить крапку в даній категорії справ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
6. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
7. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>
8. Постанова Верховного Суду від 25.06.2019 року у справі №826/7969/16. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_25_06_2019_roku_u_spravi_826_7969_16/
9. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 31 березня 2021 року, справа № 380/7750/20. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C017491>
10. Постанова Верховного Суду від 08.04.2020 року у справі № 804/6996/17. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_08_04_2020_roku_u_spravi_804_6996_17/
11. Постанова Верховного Суду від 30.04.2020 року у справі № 580/3311/19. URL:

https://protocol.ua/ru/postanova_kas_vp_vid_30_04_2020_roku_u_spravi_580_3311_19/

12. Постанова Верховного Суду по справі № 160/12729/19 від 29.01.2021 року. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94511883&red=10000349599f5eda6e81ba680ea0ecf819341a&d=5>

13. Ухвала колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справі № 620/6242/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96016002>

14. Постанова Шостого апеляційного суду № 640/27106/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94801544>

Лежнєва Тетяна Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету

СПІВВІДНОШЕННЯ ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Процесуальна реформа 2017 року [1] привнесла дуальну процесуальну природу витребування доказів у цивілістичних процесах, зокрема і в адміністративному судочинстві. До цього витребування доказів в цивільному та господарському процесі було виключно видом забезпечення доказів, а у адміністративному судочинстві вже намітилися певні тенденції до дуалізації витребування доказів (див. ч. 2 ст. 69, ч. 3 ст. 71, ст. 74 КАС України [2] в редакції до процесуальної реформи 2017 року).

Процесуальна реформа у цьому відношенні достатньо сильно уніфікувала положення КАС України, ЦПК України та ГПК України та остаточно виділила витребування доказів як окрему процесуальну дію *sui generis* (ст. 80 КАС України) та витребування доказів як спосіб забезпечення доказів (статті 114–117 КАС України). В цій роботі розглянемо їх співвідношення, маючи на увазі саме витребування доказів за ініціативою учасників справи та залишаючи за дужками випадки витребування доказів судом з власної ініціативи.

1. Суб'єкт процесуального права. Право просити суд витребувати докази за ст. 80 КАС України мають лише учасники справи. В свою чергу, про витребування доказів як спосіб забезпечення доказів можуть просити як учасники справи, так і особа, яка може набути статусу позивача (оскільки забезпечення доказів допускається до подання позовної заяви).

2. Процесуальна форма реалізації процесуального права. Для ініціації витребування доказів за ст. 80 КАС України учасник справи подає суду клопотання. Для ініціації забезпечення доказів подається заява. І якщо передбачений законом зміст цих процесуальних актів мало чим відрізняється, то формальна різниця в назві має важливе процесуальне значення, що викладене нижче.

3. Судовий збір. Із ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» [3] випливає, що судовий збір справляється лише за подання заяв про забезпечення доказів. Справляння судового збору за подання клопотань про витребування доказів не передбачено.

4. Строки реалізації процесуального права. Із ч. 1 ст. 80 та частин 2, 3 ст. 79 КАС України випливає, що подання клопотання про витребування доказів за ст. 80 КАС України можливе: 1) позивачем – разом із поданням позовною заявою; 2) відповідачем – разом із поданням відзиву; 3) третьою особою – разом із поданням письмових пояснень третьої особи.

КАС України прямо не встановлює строків подання заяви про забезпечення доказів. Тим не менше, варто враховувати, що така заява має бути подана до завершення підготовчого провадження та початку розгляду справи по суті. Адже, як впливає із відповідних норм КАС України, саме на стадії підготовчого провадження остаточно формується предмет доказування та фактичний перелік доказів (засобів доказування), який досліджуватиметься при розгляді справи по суті. Однак КАС України все ж допускає забезпечення доказів під час розгляду справи по суті (а саме – на етапі відкриття розгляду справи по суті. Так, п. 4 ч. 2 ст. 205 КАС України передбачає, що «суд відкладає розгляд справи в судовому засіданні в межах встановленого цим Кодексом строку з таких підстав: [...] необхідність витребування нових доказів, у випадку, коли учасник справи обґрунтував неможливість заявлення відповідного клопотання в межах підготовчого провадження». Очевидно, що тут має місце термінологічна помилка: замість «клопотання» має бути «заява», адже, як сказано вище, строки подання саме клопотання про витребування доказів імперативно обмежені поданням позовної заяви, або відзиву на неї, або пояснень третьої особи.

В будь-якому разі учасники процесу, навіть якщо вони планують скористатися витребуванням доказів в межах забезпечення доказів варто зважати на приписи ст. 79 КАС України, які вимагають принаймні якнайшвидшого повідомлення про потенційний доказ, бажано у першій же поданій заяві по суті справи.

5. Підстави. Саме у сфері підстав застосування виявляється найпомітніша різниця. Якщо підставою витребування доказів за ст. 80 КАС України є неможливість учасника справи самостійно надати докази, то підставами забезпечення доказів ч. 1 ст. 114 КАС України визначає наявність підстав припускати, що засіб доказування може бути втрачений або збирання чи подання відповідних доказів стане згодом неможливим або утрудненим. Така диференціація видається невиправданою, а тому доцільно уніфікувати підстави витребування доказів за ст. 80 КАС України та витребування доказів в рамках забезпечення доказів. Наразі ж на відмінності формально визначених підстав учасники справи мають зважати залежно від того, подають вони клопотання про витребування доказів або ж заяву про забезпечення доказів.

6. Наслідки невиконання відповідного рішення суду. Для випадку витребування доказів за ст. 80 КАС України цією ж статтею доволі докладні встановлено процесуальні наслідки невиконання ухвали суду про витребування доказів. В свою чергу, масив норм, які регулюють питання забезпечення доказів, не передбачає аналогічних наслідків саме для випадку забезпечення доказів шляхом їх витребування. У зв'язку із цим необхідно вдаватися до небажаної у процесуальному праві аналогії закону. Тому доцільно у КАС України все ж окремо передбачити процесуальні наслідки невиконання ухвали суду про забезпечення доказів шляхом їх витребування.

Таким чином, сучасний КАС України подає системні відмінності між витребуванням доказів як самостійною процесуальною дією та витребуванням доказів як способом забезпечення доказів. Не всі ці відмінності є послідовними, а тому необхідна їх певна ревізія. Допоки ж ці відмінності мають братися до уваги учасниками процесуальних відносин.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>

Сахарова Катерина Олександрівна
доктор філософії, старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСУДОВОГО ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Впровадження медіації до українського законодавства пов'язано із потребою вирішення спорів альтернативним способом. Сутність медіації полягає в застосуванні найменш конфліктних процедур для вирішення спорів. Медіація визначається як посередництво в спорі, яке має на меті владження конфлікту, допомагає дійти порозуміння, прийняти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін [1].

Дослідженням питання медіації, як одного із альтернативних засобів врегулювання спорів, у тому числі адміністративних, приділяли увагу багато вчених – правознавців. Серед останніх робіт у галузі адміністративного права слід відзначити публікації Н.В. Боженко [1; 2]. У своїй дисертації вона аналізує адміністративно-правове забезпечення медіації як спосіб вирішення адміністративних спорів, теоретичні засади впровадження медіації з урахуванням відповідної зарубіжної практики в Україні, а також шляхи удосконалення нормативно-правового забезпечення медіації в Україні [2].

Заслуговує на увагу науковий доробок за цією проблематикою А.Г. Бортнікової. Зокрема, нею захищено дисертацію «Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів» [3]. Авторка визначає поняття та принципи застосування медіації як способу вирішення публічно-правового спору, а також нормативні засади її застосування. Слід відзначити також дисертаційну роботу Г.О. Огречук [4], у якій розглядаються проблеми правового регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів. Цій же проблематиці присвячені дисертаційні дослідження С.О. Корінного [5] та Т.І. Шинкар [6]. Процедура присудової медіації розглядається у роботі Н.М. Грень [7].

Адміністративно-правовим питанням медіації присвятила свої роботи низка інших науковців [8–16].

Слід зазначити, що з початком дискусії навколо Проекту Закону «Про медіацію» (далі – Проекті Закону) проблема визначення поняття медіації не втратила своєї актуальності, але перейшла в іншу площину, а саме – відповідності його інтерпретації загально прийнятним в інших країнах та унормованим підходам : «Медіація – це позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів» [17].

Відсутність нормативно-правової регламентації процедури медіації в Україні є перешкодою її інкорпорування в діяльність судових органів. Саме

тому Верховною Радою України у першому читанні прийнято проект Закону України «Про медіацію» № 3665 [17]. У цей же день було подано альтернативний проект № 3665-1, який не знайшов депутатської підтримки [18]. 17 січня 2019 року Комітет ВР з питань правової політики та правосуддя рекомендував Проект № 3665 до ухвалення в другому читанні з урахуванням поправок [19]. Цим проектом пропонується запровадити інститут медіації на законодавчому рівні та визначити правові основи надання послуг медіації на професійних засадах [20].

Перші спроби унормувати цю процедуру пов'язують з Указом Президента України № 361/2006 від 10 травня 2006 р. «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», де серед інших положень передбачена необхідність розвитку альтернативних (позасудових) способів врегулювання спорів [21].

У Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні [22] (2011) акцентується увага на необхідності сприяння розвитку програм відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення, шляхом запровадження процедури медіації як ефективного засобу добровільного примирення потерпілого та правопорушника [23].

З 2011 р. лунають розмови в юридичних колах про необхідність унормування процедури медіації [23; 24]. Ще у 2013 р. у Верховній Раді був зареєстрований Законопроект № 2425а-1 «Про медіацію», однак у 2014 р. законопроект був відкликаний. У 2015 р. знову подався до розгляду Законопроект [17], який не знайшов підтримки.

Норма, що пропонується, фактично вже діє і застосовується. Так, у постанові від 23.10.2018 Київського районного суду Харкова по справі №640/19008/18 вказано, що «з метою медіації з боржником було укладено договір №18.07.04 від 19 липня 2018 р. з юридичною компанією PLF та вже понесені немалі витрати на супровід стягнення боргу» [24].

Згадується про процедуру медіації і в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» [25]. Зокрема, ст. 7 цього Закону передбачає, що одним з видів послуг з надання первинної безоплатної правової допомоги в Україні є надання допомоги в забезпеченні доступу особи до медіації.

Застосування медіації передбачено Угодою про Асоціацію України з Європейським Союзом [26].

Судова реформа, що триває в Україні, також передбачає впровадження присудової медіації [27]. Питання медіації включені до проекту нового Податкового кодексу [28].

Впровадження медіації в адміністративний процес, згідно висновку Головного науково-експертного управління верховної Ради України, потребуватиме внесення змін у Кодекс адміністративного судочинства, зокрема:

До ст. 180. Підготовче засідання. – Відповідно до проекту Закону сторони можуть звернутись до медіатора для проведення медіації на будь-якій стадії судового провадження.

До ст. 181. Порядок проведення підготовчого засідання. – Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації є підставою для оголошення перерви у підготовчому засіданні.

До ст. 236. Зупинення провадження у справі. – Спрямоване на реалізацію права фізичних та юридичних осіб звернутись до медіатора для проведення медіації під час судового провадження, і таке звернення є підставою для права суду зупинити провадження [29].

Публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації [30]. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративних процесуальних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної влади. Проте аналіз законодавства та практики зарубіжних країн показує, що медіація в адміністративних справах не лише можлива, а й справді ефективна. Успішне впровадження медіації до українського адміністративного судочинства залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем.

Проблеми зосереджені у площині реалізації таких принципів медіації як добровільність та ініціативність, а також стосуються оплати праці медіаторів. Однією зі сторін як правило виступає орган публічної адміністрації, тому необхідно враховувати, що попри наявність у службовців деяких дискреційних повноважень, можливість власного розсуду чиновників часто обмежена. Це зумовлено наявністю у Конституції України норми про те, що органи публічної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Проте, відповідно до статті 3 Конституції України забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [31]. Аналізуючи принципи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування» [32, 33], можна зробити висновок, що досягнення компромісу між органом публічної влади та громадянином є одним із пріоритетів діяльності цих органів. Що стосується ініціативності, як одного із принципів медіації, то мабуть важко буде дочекатися ініціативи вирішення спору у позасудовий спосіб від органу публічної адміністрації, однак останній повинен прийняти таку пропозицію, в разі, якщо її зробить інша сторона [30].

Щодо оплати праці, наразі є єдино прийнятним для впровадження медіації у адміністративне судочинство варіант, коли медіація є діяльністю окремих працівників судової гілки влади (це може бути суддя чи інший співробітник суду, що спеціалізуються на медіації).

Така діяльність не потребує додаткового фінансування і не суперечить положенням Закону України «Про статус суддів», де сказано, що: «судді не можуть обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої», оскільки здійснюється у робочий час і без мети отримання прибутку. Схожа практика існує у Республіці Польща. Медіацію в адміністративних справах проводить суддя або інший працівник суду, який спеціалізується на медіації. В деяких судах є окремо створений відділ, працівники якого вирішують справи шляхом медіації [34].

Третьою проблемою є те, що не до всіх адміністративних справ, які відповідно до статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі КАС України), відносяться до компетенції адміністративних судів, можуть бути застосовані альтернативні способи вирішення спорів. Такими категоріями справ є, передбачені частиною 3 статті 17 КАС України спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень, а також частиною 5 цієї ж статті спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. Неможливість проведення у таких категоріях справ медіації є об'єктивним фактом, виходячи з характеру відносин, які складаються між сторонами спору. Натомість, медіабельними можна вважати передбачені частиною 1 статті 17 КАС України спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (особливо це стосується правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності, передбачені частиною 2 статті 17 КАС України спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, а також передбачені частиною 4 статті 17 КАС України спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законом [35].

Впровадження в адміністративне судочинство медіації як діяльності окремих працівників судової гілки влади не суперечить положенням КАС України. Проведення медіації у такий спосіб може реалізовуватись наступним чином: відповідно до статті 111 КАС України на попередньому судовому засіданні суддя роз'яснює сторонам можливості щодо мирного врегулювання спору. Якщо сторони погоджуються на медіацію, суд передає матеріали іншому судді-медіатору або іншому працівнику суду, що спеціалізується на медіацію. У разі успішного її проведення, сторони заключають угоду, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі за наслідком чого він постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. У даній ухвалі фіксуються умови примирення, досягнуті сторонами в процесі медіації. Залежно від прийнятого сторонами рішення та умов укладеної ними угоди, суддя також може постановити ухвалу про закриття провадження у справі, у зв'язку з відмовою від адміністративного позову позивачем або визнання адміністративного позову відповідачем. Якщо ж примирити сторони не вдалося, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі і продовжується розгляд цієї справи у порядку

встановленому КАС України. Отже, поступове впровадження медіації у сферу адміністративного судочинства можливе без внесення змін до законодавства України [30].

Незважаючи на проблеми, які існують при впровадженні та проведенні медіації у адміністративному судочинстві, становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової культури суспільства, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів.

Список використаних джерел:

1. Боженко Н. В. Адміністративно-правове забезпечення медіації як способу вирішення адміністративних спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 18 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/07_2018/Bozhenko_aref.pdf.
2. Боженко Н. В. Медіація як один із засобів врегулювання адміністративних спорів: теоретико-історичний аспект. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 95–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_1_19.
3. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 19 с.
4. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 20 с.
5. Корінний С. О. Впровадження медіації в адміністративний процес України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Ужгород, 2019. 20 с.
6. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2017. 20 с.
7. Грень Н. М. Медіація як новітнє соціальне явище. *Митна справа*. 2014. № 5(2.2). С. 201–205. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/Ms_2014_5\(2.2\)__39.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/Ms_2014_5(2.2)__39.pdf).
8. Землянська В. Альтернатива судам – належить вам. *Юридична газета*. 2007. 26 квіт. (№ 17).
9. Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації. *Право України*. Київ, 2004. № 3. С. 137.
10. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України* : загальнодержавне наук.-практ. період. юридичне видання. Київ, 2011. № 11–12. С. 225–236.
11. Кисельова Т. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні. URL: http://ukrmediation.com.ua/ua/useful_information/articles/?pid=1134.
12. Красіловська З. В. Альтернативні способи вирішення спорів у сфері державного управління: поняття та сутність. *Державне управління та місцеве*

самоврядування : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 1(24). С. 158–167.

13. Красіловська З. В. Альтернативні способи вирішення спорів: класифікація, принципи, джерела. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 1(60). С. 25–28.

14. Красіловська З. В. Теоретичні основи медіації як альтернативного способу вирішення спорів: поняття, види, принципи. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. Вип. 3(55). С. 10–13.

15. Можайкіна О. С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-трудових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 55–58. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2017/15.pdf.

16. Яковлев В. Ф. Закон вільного застосування. Медіація та право. Посередництво і примирення. 2006. № 1. 122 с. С. 13 - 21.

17. Про медіацію : проект Закону України від 27.03.2015 р. № 2480 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558; Про діяльність в сфері медіації : Проект Закону від 05 липня 2019 р. № 10425. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66139

18. Макаренко Є. Закон про медіацію: нереальна реальність. *Юридична газета*. 2018. 18 верес. № 38(640). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/zakon-pro-mediaciyu-nerealna-realnist.html>.

19. Висновок Головного науково-експертного управління ВРУ щодо проекту Закону «Про медіацію» № 2480 від 13 трав. 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.

20. Студенников С. Вирішення спорів у позасудовому порядку: навіщо Україні медіація. *Судебно-юридическая газета*. 2019. 12 февраля. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/135252-virishennya-sporiv-v-pozasudovomu-poryadku-navischo-ukrayini-mediatsiya> (дата звернення 22.03.2019).

21. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

22. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Указ Президента України від 24.05.2011 р. № 597/2011. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

23. Єрмоєнко Г., Комбікова А. Про проект Закону «Про медіацію в Україні». *Право України*. 2011. №№ 11–12. С. 217–220.

24. Гайдук А. В. Проблеми законодавчого забезпечення медіації в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. Т. 6. № 2(19). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_2_9.pdf.

25. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577.

26. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.

27. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) щодо запропонованих Конституційною Комісією змін до Конституції України у сфері правосуддя від 26 жовт. 2015 р. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD\(2015\)026-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD(2015)026-e).

28. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України» (щодо введення процедури медіації) від 28.12.2014 р. № 1666. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53239.

29. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про медіацію» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

30. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві в Україні URL: <http://aphd.ua/problemy-vprovadzhennia-ta-provedennia-mediatsi-v-administrativnomu-sudochynstvi-v-ukrany/>

31. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

32. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

33. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992р. ВВР України. 1993. №8; *Голос України*. 1994. 6 квітня.

34. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747. URL: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.

Сомсіков Костянтин Володимирович
*здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету,
громадський діяч*

Науковий керівник:
Черноп'ятов Станіслав Володимирович
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету,*

ЗАХИСТ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Конституція України [1] передбачає право кожного на освіту (стаття 53). За ч. 1 ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Сьогодні актуалізується питання доступності вищої освіти. Однією з перешкод для доступу до вищої освіти можуть бути протиправні дії, бездіяльність, рішення Українського центру оцінювання якості освіти (далі – УЦОЯО), який при проведенні зовнішнього незалежного оцінювання або вступних випробувань виступає як суб'єкт владних повноважень в розумінні Кодексу адміністративного судочинства України.

Законом України «Про вищу освіту» [2] встановлено, що порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання встановлюється Кабінетом Міністрів України, а УЦОЯО визначено як установу, що здійснює виключно оцінювання результатів навчання.

Проте, УЦОЯО та його посадові особи у 2019 році при організації та проведенні зовнішнього незалежного оцінювання спиралися на норми Регламенту роботи пункту проведення зовнішнього незалежного оцінювання, у якому проводиться вступні випробування в 2019 році (далі – Регламент), який затверджено наказом того ж УЦОЯО.

Регламентом встановлено порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання, правила поведінки осіб, що складають зовнішнє незалежне оцінювання, обмеження їх прав та санкції щодо цих осіб, у разі порушення встановлених обмежень та правил поведінки.

Так, у 2019 році під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання особу, яка нібито порушила встановлені нормами Регламенту правила та порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання, посадовою особою УЦОЯО було позбавлено права складати вступне випробування та запрошено покинути аудиторію.

Не погодившись з позицією та діями посадової особи УЦОЯО, учасник ЗНО подав апеляцію на таке рішення до апеляційної комісії УЦОЯО, яка підтримала позицію посадової особи УЦОЯО.

У встановлені законом строки Рішення апеляційної комісії УЦОЯО було оскаржено в адміністративному суді (Справа № 160/8474/19).

УЦОЯО у відзиві зазначив, що він не є ані органом державної влади, ані суб'єктом владних повноважень, а відносини між УЦОЯО та особою, що складає зовнішнє незалежне оцінювання, мають природу цивільних правовідносин.

Суд першої інстанції погодився із цими запереченнями та закрив провадження у справі через те, що, на думку суду, характер спірних правовідносин є цивільно-правовим і не має ознак публічно-правового спору в розумінні КАС України, а тому даний спір не підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства. У відповідній ухвалі [3] суд першої інстанції звернув увагу на те, що під час розгляду справи №826/18956/16 у постанові від 06.03.2018 Верховний Суд зазначив, що спір у даній справі, який складається з вимог позивача з приводу захисту суб'єктивного права у приватно-правових договірних відносинах між навчальним закладом і студенткою підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Отже, спір між сторонами не має встановлених нормами Кодексу адміністративного судочинства України ознак справи адміністративної юрисдикції, і, відповідно, не повинен вирішуватись адміністративним судом, оскільки Університет у спірних правовідносинах не належить до суб'єктів владних повноважень, які виконують відповідні владні управлінські функції щодо іншого суб'єкта цих відносин.

Суд першої інстанції визнав, що УЦОЯО не є суб'єктом владних повноважень в розумінні Кодексу адміністративного судочинства України та не виконує делегованих владних управлінських функцій у спірних правовідносинах, оскільки вступні випробування до вищих навчальних закладів шляхом зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів загальної середньої освіти є однією із складових навчального процесу, різновидом послуг у галузі освіти, які залежить, перш-за все, від волевиявлення особи, яка виявила бажання пройти зовнішнє незалежне оцінювання.

Проте апеляційний адміністративний суд визнав таку позицію помилковою та скасував ухвалу про закриття провадження у справі [4].

Системний аналіз правових норм Порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання, Регламенту та Положення про УЦОЯО дав змогу суду апеляційної інстанції дійти висновку, що УЦОЯО виконує делеговані державою повноваження, оцінює результати навчання, здобуті на певному освітньому рівні, видає сертифікат зовнішнього незалежного оцінювання, якій є обов'язковим для врахування під час проведення конкурсу до навчального закладу вищої освіти.

А відповідно до положень частити першої статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України [5] юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема у спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних

комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб.

На думку колегії суддів, саме таким органом, рішення якого є обов'язковим, зокрема, для закладів вищої освіти, є УЦОЯО.

Отже, правовідносини, які склались між позивачем і УЦОЯО не засновані на принципі юридичної рівності, притаманній цивільним відносинам, оскільки відповідач приймає правовий акт індивідуального характеру, який є обов'язковим для врахування не лише позивачем, але й іншими особами.

В той же час, у відповідності до положень статті 1 Цивільного кодексу України цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Таким чином, суд апеляційної інстанції виключив можливість розгляду цієї справи за правилами Цивільно-процесуального кодексу України та повернув справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Судом першої інстанції зазначено, що частиною другою статті 19 Конституції України передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, погодився з позивачем, що за частиною першою статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Даний конституційний припис закріплений у статті 6 Кодексу адміністративного судочинства України, згідно якої суд при вирішенні справи має керуватися принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Суд першої інстанції виходячи з системного аналізу положень чинного законодавства України, оцінки поданих сторонами доказів за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, виходячи з наведених висновків в цілому, враховуючи наявність у УЦОЯО повноважень прийшов до висновку, що заявлені у позові вимоги підлягають задоволенню [6].

Суд апеляційної інстанції апеляційну скаргу УЦОЯО залишив без задоволення, а рішення першої інстанції – без змін.

Таким чином, суди першої і апеляційної інстанції в повній мірі застосували принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини та забезпечили гарантії, встановлені Конституцією України, щодо звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо.

Підсумовуючи вище викладене, звертає на себе увагу така проблема, як визначення предметної підсудності (юрисдикційної належності) справ у спорах, що виникають у сфері подібних освітніх правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 07.11.2019 року у справі № 160/8474/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85604661>
4. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 29.01.2020 року у справі № 160/8474/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87386652>
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
6. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 17.04.2020 року у справі № 160/8474/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88929283>

Татарінов Віктор Іванович
*старший викладач кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

ПОНЯТТЯ, ЕЛЕМЕНТИ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ

Органи державної влади (місцевого самоврядування), їх посадові особи, вступаючи в правовідносини з фізичними та юридичними особами, часто порушують права і законні інтереси останніх. У зв'язку з цим виникає публічно-правовий спір, для вирішення якого у державі повинен бути правовий механізм захисту громадян та господарюючих суб'єктів від незаконних або необґрунтованих дій і актів суб'єктів публічної влади.

Найбільш ефективним засобом захисту і відновлення порушених прав і законних інтересів є інститут судового розгляду. Конституція України, ст. 55 гарантує кожному судовий захист його прав і свобод. Це означає, що усі рішення, дії (бездіяльність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб можуть бути оскаржені до суду.

Оскарження здійснюється відповідно до ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства, де зазначено, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист. Таким чином виникає правовий, а саме публічно-правовий спір. Інформація, щодо публічно-правового спору міститься в документі, якій має назву адміністративний позов. Саме він активізує діяльність юрисдикційного органу з вирішення спору про право і тим самим по захисту порушеного суб'єктивного права або законного інтересу.

На сьогоднішній день законодавець не дає чіткого та однозначного поняття адміністративного позову. В раніше діючому, від 06. 07. 2005 році Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАСУ), у п. 6 ч. 1 ст. 3 було дано визначення цього поняття, а саме «Адміністративний позов – звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах».

Нині чинний КАСУ виключив це поняття з ст. 4, де визначаються терміни, які використовуються в кодексі, не розкривається також це поняття детально в інших статтях кодексу. Можливо це і є однією з причин, що цей інститут й досі залишається мало дослідженим фахівцями в юридичній літературі, навколо якого ми бачимо напружену дискусію.

Так, деякі дослідники наполягають на тому, що поняття «адміністративний позов» має два значення: процесуальний зміст тому, що дія пов'язана з зверненням до суду, це по-перше, по-друге – цей інститут має и

матеріальне значення, є матеріальна вимога позивача до відповідача. Другі вчені, не поділяє цієї позиції, виходять з того, що це поняття має цілісний зміст і поділ його на два значення – помилково. Третя точка зору зводиться до того, що поняття «адміністративний позов» має цілісний характер і тому має тільки процесуальний зміст.

Ми розглядаємо структуру адміністративного позову як складну, але також і як нерозривну єдність двох його сторін: процесуально-правову та матеріально-правову.

Процесуально-правовою стороною позову є вимога позивача до суду про захист порушеного або оспорюваного права, одночасно вимога до суду супроводжується вимогою також до відповідача. Вимога повинна мати визначені об'єктивні передумови. До них можна віднести: підвідомчість позовної заяви даному адміністративному суду; наявність відповідача або позивача; не пропущені строки звернення до адміністративного суду. Саме через процесуально-правову сторону позову відображається право позивача на звернення до адміністративного суду за захистом порушеного або такого, що може бути порушене, конкретним суб'єктом владних повноважень суб'єктивного права.

Матеріально-правова сторона позову – це спірне вимога позивача до відповідача, без якого не може бути позову. Суть матеріально-правової концепції в тому, що кожному суб'єктивному праву притаманний позов як право на його здійснення. Сам по собі позов же не є чимось самостійним, він властивий праву як складова частина або властивість самого права.

Спірна вимога повинна мати певні суб'єктивні передумови, а саме: наявність у особи адміністративної процесуальної правосуб'єктності; особа повинна бути впевненим, що його права, свободи чи інтереси у сфері публічно-правових відносин порушено і потребують захисту в адміністративному суді. Матеріально-правова сторона позову відображає право на задоволення позову.

Розкриваючи поняття адміністративний позов не можна залишити без уваги елементи позову, як його складові частини. Елементи адміністративного позову визначають зміст позову та є засобами індивідуалізації кожного конкретного позову, тому що саме своїми складовими (елементами) один позов відрізняється від іншого.

Адміністративний позов складається з трьох елементів, які визначають його зміст. Такими елементами є: підстава, предмет і зміст позову, ст. 160 КАСУ.

Підставу позову складають юридичні факти, на яких позивач обґрунтовує свої позовні вимоги до відповідача.

Предмет позову складають матеріально-правові вимоги позивача до відповідача. Предмет позову складає саме ту частину позову, яка характеризує його матеріально-правову сторону.

Зміст позову – це зазначена позивачем форма судового захисту, за якої позивач вимагає від суду прийняти певне рішення суб'єктом владних

повноважень, яке: скасує або визнає нечинним рішення відповідача; зобов'яже його прийняти рішення або вчинити певні дії; утриматися від вчинення певних дій.

Аналізуючи чинне законодавство, судову практику та правову літературу можна визначити, що за способом процесуального захисту адміністративні позови поділяються на: зобов'язуючі; установчі та застосовні позови.

Зобов'язуючі позови, які спрямовані на примусове здійснення вимог позивача. У них позивач вимагає від суду зобов'язати відповідача виконати (утриматися) від певних дій, рішень.

Установчі позови, спрямовані на підтвердження судом наявності чи відсутності легітимності нормативних актів чи повноважень осіб, які беруть участь у справі.

Застосовні позови, спрямовані на примусове забезпечення виконання вимог законодавства за зверненням до суду суб'єкта владних повноважень.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, питання щодо поняття «адміністративний позов», його дослідження та тлумачення є складним та потребує подальшого детального визначення. В законодавстві та правовій літературі не існує єдиного підходу до визначення позову. Можна зазначити три варіанта підходу до визначення адміністративного позову: процесуально-правовий, матеріально-правовий та процесуальний. Жоден аспект цієї проблеми не може бути визначений остаточно. Це стосується як самого поняття «адміністративний позов» так і його елементів та видів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Картузова І. Поняття, елементи та види адміністративного позову. *Юридичний Вісник*. 2013. № 3. С. 94-100.
4. Лученко Д. Адміністративний позов як процесуальна форма захисту прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 90-98.
5. Ківалов С. Право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом: проблеми теорії і правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 59. С. 7-20.
6. Константий О. До проблеми поняття та видів адміністративного позову як засобу захисту прав і законних інтересів у публічно-владній сфері. *Підприємство, господарство і право*. 2012. № 4. С. 90–93

Сучасні проблеми та виклики міжнародного публічного права

Акімов Михайло Олександрович
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДЕЯКИХ ЗАБОРОН ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ВЕДЕННЯ ПОВІТРЯНОЇ ВІЙНИ

У Першу світову війну застосування літальних апаратів набуло масованого характеру. Літаки, дирижаблі та аеростати використовувались для спостереження, розвідки, коректування артилерійського вогню, бомбардування та для боротьби з ворожою авіацією. При ураженні аероплана або дирижабля у польоті (особливо якщо це призводило до втрати керування чи пожежі) екіпаж практично завжди гинув (якщо тільки не вдавалося здійснити вимушену посадку). Натомість спостерігачі аеростатів доволі часто встигали вистрибнути з гондоли та скористатись наявним вже тоді парашутом.

Оскільки кваліфікований спостерігач-коректувальник був неабиякої цінністю (порівняно з вартістю аеростату), командування по обидва боки лінії фронту зажадало від льотчиків знищувати противника, коли той спускався на землю із парашутом. Проте пілотами аеропланів-винищувачів були здебільшого офіцери, серед яких значну частину склали колишні кавалеристи, яких перехід до позиційної війни (та небажання гинути у траншеях) спонукав змінити коня на літак. Вважаючи себе нащадками лицарів Середньовіччя та прагнучи (і для себе самих, і з пропагандистською метою) зберегти «чистоту та шляхетність» збройного протистояння у повітрі (на відміну від жахів позиційної війни), вони за мовчазною згодою утримувались від обстрілу супротивника, який рятував своє життя, стрибаючи із парашутом. Коли в останній рік війни парашутистами почали масово забезпечувати німецьких пілотів, льотчики союзників так само не обстрілювали ворога, який рятувався. Вважалося, що той, хто був переможений у чесному повітряному двобої та більше не здатний зашкодити супротивнику, заслуговує на гідне поводження. Більше того, недосконалість тодішніх парашутів зумовлювала їх часті відмови, і льотчики гинули через те, що купол не розкривався повністю; іноді (навіть при належному спрацюванні) для цього просто не вистачало висоти. Тим не менше обопільна жорстокість та боротьба на знищення вже тоді виявлялася у стрільбі по парашутистах та пілотах, які ними скористались. Утім, подібні випадки все ж являли собою скоріше виключення з правил.

По завершенню Першої світової війни країни Антанти під впливом громадської думки були змушені вжити заходів до обмеження низки новітніх видів зброї (хімічної, бактеріологічної тощо). Розпочалась і робота щодо

підготовки загальнообов'язкових Правил повітряної війни. Спеціальна комісія юристів із Великої Британії, Франції, Італії, Японії та Нідерландів, створена за рішенням Вашингтонської конференції, у грудні 1922 – лютому 1923 рр. розробила у Гаазі проект цих Правил [1], заснований на усталених звичаях та загальних принципах чинних на той час законів війни. За досвідом Першої світової війни та після консультацій із військовими льотчиками стаття 20 Правил набула такої редакції: «Члени екіпажу пошкодженого літального апарата, які намагаються врятуватись із парашутами, не повинні бути атаковані протягом часу їх зниження». Варто зауважити, що ця міжнародно-правова заборона стосувалася лише льотно-підйомного складу та не розповсюджувалась на диверсантів, шпигунів, лазутчиків (а пізніше – і на повітряних десантників), оскільки для них стрибок із парашутом був не вимушеним (для врятування життя), а свідомим (способом потрапити у ворожий тил) вчинком.

На превеликий жаль, через низку причин Правила повітряної війни так і не набули чинності. Відтак у роки Другої світової війни жодної міжнародно-правової заборони обстрілу льотчиків, які покинули підбитий літальний апарат із парашутом, не існувало. Пілоти ворогуючих сторін утримувались від подібних дій радше в силу неписаних звичаїв ведення війни. Тим не менше випадки обстрілу та вбивства парашутистів мали місце з боку всіх без винятку ворогуючих сторін та на всіх театрах бойових дій без розрізнення щодо належності до тієї чи іншої категорії комбатантів.

Саме це спонукало (вже після завершення війни) до розробки відповідних міжнародно-правових норм з метою встановлення заборони на подібні дії, тим більш що обстріли та вбивства льотчиків, які катапультиувалися із підбитих літаків, траплялися і надалі (зокрема, під час війни у Кореї 1950-1953 рр.). Стаття 42 Додаткового протоколу від 8 червня 1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року [2] закріплювала, що жодна особа, яка рятується із парашутом із літака, що зазнав лиха, не може бути об'єктом атаки протягом зниження, а у разі приземлення на території, контрольованій противником, такій особі перед атакою на неї має бути надано можливість капітулювати, за виключенням випадку, коли явно зрозуміло, що така особи вчиняє ворожі дії. Окремо визначалось, що чинність цієї статті не розповсюджується на повітрянодесантні війська.

Навіть після закріплення вказаної міжнародно-правової заборони обстріли членів екіпажів підбитих літальних апаратів, які рятували своє життя за допомогою парашутів, не припинилися. Одним із останніх відомих випадків є вбивство у листопаді 2015 року сирійськими бойовиками одно з двох членів екіпажу російського бомбардувальника Су-24, збитого турецьким винищувачем F-16 у районі сирійсько-турецького кордону. Пілот та штурман катапультиувалися із ураженого ракетою літака, проте перший під час зниження був обстріляний із землі та вбитий [3].

Випадки втрати літаків та вертольотів Збройних Сил та інших військових формувань України неодноразово мали місце у 2014 році під час Антитерористичної операції на південному сході нашої держави. І хоча жодних фактів обстрілу членів екіпажів, які рятувалися із парашутами, не встановлено, це не означає виключення подібних дій у майбутньому. Зазначене актуалізує питання їх належної кримінально-правової оцінки.

Стаття 438 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, у тому числі і засобів війни, заборонених міжнародним правом. Загальновідомо, що вона має бланкетну диспозицію. Серед багатьох передбачених нею кримінально протиправних дій є і застосування заборонених методів війни. Водночас окремої заборони на застосування заборонених методів ведення війни не встановлено. З огляду на зазначене об'єктивно необхідно удосконалити дану кримінально-правову норму, доповнивши диспозицію частини 1 статті 438 Кримінального кодексу України словами «...та методів...» між словами «...застосування заборонених засобів...» і «...ведення війни...».

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що на даному етапі розвитку кримінального законодавства України цей крок є нагально необхідним та об'єктивно обумовленим для удосконалення чинного кримінального закону в частині відповідальності за воєнні злочини.

Список використаних джерел:

1. Rules of Air Warfare : drafted in December, 1922 – February, 1923. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/275?OpenDocument>.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
3. Turkey downs Russian plane for “violating airspace”. URL: <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-downs-russian-plane-violating-airspace>.

Корсунська Вікторія Валентинівна
старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

ПРИНЦИП РІВНОСТІ ТА ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Головною проблемою сучасного суспільства залишаються питання, що стосується захисту прав чоловіків та жінок. Тема принципу рівності та недискримінації є дуже важливою та актуальною, оскільки вона постійно розвивається та має багато ознак для розгляду та вирішення. Цікаво спостерігати за дослідженнями науковців, які порівнюють рівність жінок та чоловіків у реальному житті. Розкриття теми хотілося б почати з розуміння понять дискримінації, рівності, недискримінації.

Дискримінація – умисне обмеження або позбавлення прав певних юридичних та фізичних осіб. Відбувається шляхом прийняття відповідного законодавства, фактично чи приховано. Стосовно фізичних осіб дискримінація здійснюється за різними ознаками – раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних та інших переконань, національного та соціального походження, майнового стану тощо [1, с. 119]. Дискримінаційна норма – норма, яка позбавляє особу певних загальнозначених прав [10, с. 26].

Дискримінацію можна розділити за специфічними ознаками, що розрізняють окремі групи. Потім дискримінацію за расовою, релігійною, віковою, сексуальною орієнтацією й т. д. Такі види вважають неприпустимими в сучасних демократичних країнах, закріплено в законодавстві та міжнародних конвенціях. Наприклад, Хартією основних прав і свобод заборонено дискримінацію в країнах Європейського Союзу (ст. 20-26 розділу III «Рівність»).

Заборона дискримінації заснована на принципі справедливої оцінки людини за її особистісним яком і здібностям, а не за належністю до певної групи. Дискримінація – це проблема не тільки меншин, кожен може стати жертвою дискримінації. Боротьба з нею в різних життєвих ситуаціях є важливим принципом.

Коли й де найчастіше відбувається дискримінація? Під час пошуку нової роботи; на робочому місці; в професіях, бізнесі та іншій приватній діяльності; соціальному забезпеченні та наданні соціальних пільг; охороні здоров'я та освіті; у доступі до товарів і послуг; наданні фінансових позик та критичних суспільних заходах; у доступі на житло.

Тобто, якщо ми говоримо про дискримінацію як проблему, що порушує права громадянина незалежно від будь-яких особливих ознак, то принцип недискримінації, навпаки гарантує однакові права людині незалежно від будь-яких специфічних ознак.

Детальне законодавство про захист від дискримінації можна знайти в законодавстві Європейського Союзу, де принцип рівного ставлення є одним з основних принципів. Він пронизує майже всі галузі, а не лише юридичну. Ми знаходимо це, наприклад, у галузі законодавства про соціальне забезпечення, податковому законодавстві, рівності доступу до справедливого та належного правосуддя, а також у галузі освіти тощо. Оскільки рівність є у кожному, хто сприймається з певними відмінностями, дуже важко визначити саму рівність. Однак можна припустити, що кожна людина може певною мірою уявити, що розуміється під рівністю.

Як гарний приклад у розумінні рівності можна навести слова відомого письменника Л.М. Толстого, де «рівність – це визнання за всіма людьми однакових прав на користування природними благами, що походять від суспільного життя, однакових прав на повагу особистості особи».

На думку С. Фредман, рівність як ідеал є відносно сучасною ідеєю, оскільки стародавні та середньовічні суспільства не базувались на принципі рівності, оскільки на той час суспільство було ієрархічно організованим і права та обов'язки особи визначали сімейну належність. Підпорядкування жінок та рабів було виправдано їх «вродженою неповноцінністю, ірраціональністю та потребою у нагляді та керівництві вільних чоловіків» [12].

Звідси, рівність – рівне становище людей у суспільстві, що виражається в однаковому відношенні до засобів виробництва і в користуванні одними й тими ж політичними та громадянськими правами. Для повного визволення жінки та для справжньої рівності її з чоловіком треба, щоб було суспільне господарство і щоб жінка брала участь у спільній продуктивній праці [10].

У правовій системі Європейського Союзу (ЄС) захист від дискримінації регулюється конвенціями ООН та Ради Європи, яким зобов'язані країни-члени. Це Загальна декларація прав людини, Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок, Пакт про громадянські та політичні права, Пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція про захист прав людини та основних свобод, Європейська соціальна хартія, Конвенція Міжнародної організації праці про дискримінацію у сфері зайнятості та професій та ін.

За різними оцінками, закон Європейського Союзу впливає на 20-80% законів, що діють в окремих державах-членах ЄС. Іноді вплив законодавства ЄС на правові системи держав-членів є непрямим тою мірою, в якій її стандарти реалізуються законодавством держав-членів або прецедентним правом їх судів. В інших випадках норми права ЄС можуть мати прямі правові наслідки та повинні безпосередньо застосовуватися владою держави-члена, включаючи суди, по суті таким же чином, як ці органи застосовують національне законодавство. Так, Резолюцією Президентства Чеської національної ради від 16 грудня 1992 року Про оприлюднення Хартії основних прав і свобод на підставі Конституційного Закону № 2/1993 (зб. зі змінами, внесеними згідно з Конституційним законом № 162/1998) прийнято рішення

стосовно оприлюднення Хартії основних прав і свобод як частини конституційного ладу [11]. В статтях Хартії Чеської та Словацької Федеративної Республіки зазначено, що люди вільні та рівні попри стать, расу, колір шкіри, мову, релігію чи переконання (Глава 1 Загальні положення). В ч. 2-3 ст. 37 мова йде про рівність прав кожного громадянина на отримання правової допомоги під час провадження в судах та інших державних органах чи органах державного управління. Тому, можна сказати, що на законодавчому рівні в країні є певні вимоги щодо збереження прав як жінок, так і чоловіків. Хоча рівність часто асоціюється зі справедливістю, встановити рівність у суспільстві за допомогою закону майже неможливо. Однак, виконання рівності вважається справедливим.

Питання рівності чоловіків та жінок є не лише питанням права, але цікавить багато соціальних наук. Зв'язок з цими сферами полягає насамперед у вивченні гендерних питань та пов'язаних зі стереотипами щодо того, якими повинні бути чоловіки та жінки та де полягає межі рівності та недискримінації.

Список використаних джерел:

1. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
2. Бачинська О.-М. Співвідношення принципів недискримінації та рівності у праві. / Підприємництво, господарство і право. 2017, № 9 (259). С. 165–168. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/9_2017.pdf.
3. Защита личности от дискриминации. В 3 томах. Том 1 / [Дикман С.С. и др.]. М.: Новая юстиция, 2009. 424 с. (Юристы за конституционные права и свободы).
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права / Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Ратифікація 19.10.1973. / ВРУ. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
5. Мороз Ю.К. Принцип недискримінації: поняття та співвідношення з принципом рівності. / Наукові записки. Т. 168. Юрид. науки. 2015. С. 39–42. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7857/Moroz_Pryntsyp_nedyskryminatsii.pdf.
6. Рабінович С.П., Панкевич О.З. Принципи рівності й недискримінації в конституційному правосудді України. / Право і громадське суспільство. 2014, № 1. С. 147–170. URL: file:///C:/Users/mob3/Downloads/Rabinovych_Pankevych_2014-2.pdf
7. Рым О.М. Равенство или недискриминация в трудовых отношения: за что борется Европейский Союз? С. 120–123. URL: <http://elib.mitso.by/bitstream/edoc/72/1/120-123.pdf>.

8. Слинько Т.Н., Заика А.А. Европейские стандарты защиты от гендерной дискриминация. / Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016, № 24. С. 20–24. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc24/6.pdf>.

9. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/rivnistj>.

10. Словничок юридичних термінів: Навч. посіб. / Уклад. В. П. Марчук. Київ: МАУП, 2003. 128 с.

11. USNESENÍ předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky./ URL: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

12. Fredman, Sandra. Antidiskriminační právo. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. S. 4

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ПУБЛІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Матеріали

Всеукраїнського науково-практичного семінару

(27 квітня 2021 року, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»)

Оригінал-макет – *Мірошник А.Д.*